

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

KATEDRA FRANCOUZSKÉHO JAZYKA A LITERATURY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**INTEGRACE A VZDĚLÁVÁNÍ ŽEN VE FRANCOUZSKÉM A ČESKÉM
ŠKOLSTVÍ OD 19. STOLETÍ DO SOUČASNOSTI**

**INTEGRATION AND EDUCATION OF WOMEN IN FRENCH AND
CZECH EDUCATION SYSTEM SINCE 19TH CENTURY UP TO
TODAY**

AMÁLIE ONDRÁČKOVÁ

Vedoucí práce: **Mgr. Tomáš Klinka, Ph.D.**
Studijní program: **Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Francouzský jazyk se zaměřením na vzdělávání –
Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání**

2021

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Integrace žen do vzdělávacího systému v českých zemích a Francii od 19. století po současnost* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 6.12.2021

.....

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych tímto poděkovala za ochotu, trpělivost a pomoc vedoucímu mé bakalářské práce, panu Mgr. Tomáši Klinkovi, Ph.D., dále také Bc. Lauře Šaročové, Heleně Ondráčkové, Anně Formáčkové, Janě Maurencové a Mme Bénédicte Ragueneau za rady, vstřícnost a podporu ve chvílích, kdy jsem je nejvíce potřebovala.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá procesem integrace žen do vzdělávacího systému v českých zemích a Francii počínaje 19. stoletím do současnosti. Věnuje se hnutí feminismu, které je se vzděláním žen neodmyslitelně spojeno, a postupně prochází téměř 230 lety vzdělání, aby v nich vyzdvihla osobnosti a spolky, které nejvíce přispěly k umožnění vyššího studia ženám. Autorka rozebírá jak český, tak francouzský školský systém od počátku 19. století do současnosti, a také se okrajově dotkne vzdělávacích tendencí před 19. stoletím v obou zemích.

Hlavním cílem této práce je přiblížit proces inkluze dívek do škol, který probíhal v jednotlivých staletích a historické změny, kterými procházela společnost a které vzdělání žen ovlivnily. K tomu je využívána odborná literatura a vzhledem k pandemii koronaviru, která komplikovala přístup ke zdrojům (zejména z Francie), i elektronicky přístupné dokumenty a internetové zdroje.

KLÍČOVÁ SLOVA

ženy, vzdělání, integrace, emancipace, práva

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the process of integration of women into the educational system in Czech territory and France from the 19th century to the present. It focuses on the feminist movement, which is essentially linked to women's education, and proceeds through almost 230 years of education in order to highlight the personalities and associations that have contributed most to making higher education possible for women in them. The author discusses both the Czech and French school systems from the beginning of the 19th century to the present, while also marginally touches educational tendencies before the 19th century in both countries.

The main goal of this thesis is to present the process of girls' inclusion in schools that took place in each century and the historical changes that society went through and that affected women's education. For this purpose, the literature is used and, due to the coronavirus pandemic that complicated access to resources (especially from France), electronically accessible documents and Internet resources are also used.

KEYWORDS

women, education, integration, emancipation, rights

Obsah

Úvod.....	7
1 Feminismus	9
1.1 Pojem feminismu.....	9
1.2 Historické šíření feminismu.....	9
1.3 Vlny boje o rovnoprávnost	10
1.3.1 První vlna feminismu	10
1.3.2 Druhá vlna feminismu.....	11
1.3.3 Třetí vlna feminismu	11
1.3.4 Navazující vlny	12
1.4 Významné osobnosti feminismu	12
1.4.1 Olympe de Gouges	12
1.4.2 Mary Wallstonecraft.....	13
1.4.3 Sojourner Truth	13
1.4.4 Betty Friedan	14
2 ČESKÉ ZEMĚ	15
2.1 Vzdělávací tendence před 19. stoletím.....	15
2.1.1 Školská reforma Marie Terezie	15
2.2 Situace v 19. století.....	16
2.2.1 První polovina 19. století	16
2.2.2 Domácí vzdělávání a soukromé dívčí ústavy.....	18
2.2.3 Vyšší dívčí školy	18
2.2.4 První dívčí gymnázium a spolek Minerva.....	19
2.3 Proměny 20. století.....	21
2.3.1 Činné spolky.....	21
2.3.1.1 Ženská národní rada.....	21
2.3.1.2 Dívčí akademie	22

2.3.1.3	Pokroková organizace moravských žen	22
2.3.2	Práce Františky Plamínkové	22
2.3.3	Dopad světových válek na vzdělávání	23
2.3.4	Meziválečné Československo	24
2.3.4.1	Tomáš Garrigue Masaryk	25
2.3.5	Dívčí odborné školy v Československu po roce 1918	25
2.3.6	Poválečná doba od r. 1945 a komunistický režim.....	26
2.3.7	Po revoluci 89.....	28
2.4	Školní prostředí dnes	28
2.4.1	Podoba školního vzdělávacího systému	28
2.4.2	Postoj ministerstva školství	29
2.4.3	Národní program rozvoje vzdělávání v České republice	29
2.4.4	Obecné statistiky	29
3	FRANCIE.....	31
3.1	Dívčí vzdělání před 19. stoletím.....	31
3.1.1	Klášterní školy.....	32
3.1.2	Velká francouzská revoluce	32
3.2	Francouzské školství 19. století.....	33
3.2.1	Vliv Anne Marie Rivier.....	33
3.2.2	Církevní vzdělání	33
3.2.2.1	L'Assomption	34
3.2.2.2	Le Sacré-Coeur	34
3.2.3	Vzdělávací kurzy a zkoušky.....	35
3.2.4	Druhá polovina 19. století	35
3.2.4.1	Le loi Duruy.....	36
3.2.4.2	Le loi Falloux.....	36
3.2.4.3	Le loi Ferry	36

3.2.4.4	Le loi Camille Sée	36
3.3	Francie ve 20. století.....	37
3.3.1	Školské reformy a jejich důsledky	37
3.3.2	Ženy na univerzitě	38
3.3.3	Válečná období.....	38
3.3.4	Změny ve druhé polovině 20. století	39
3.4	Rovnoprávnost ve 21. století	40
3.4.1	Vládní závazky	40
3.4.2	Současná situace v číslech.....	41
	ZÁVĚR.....	42
	RESUMÉ.....	44
	Seznam použitých informačních zdrojů.....	49
	BIBLIOGRAFICKÉ ZDROJE.....	49
	ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	51
	ROZHOVORY	55
	Seznam příloh.....	56

Úvod

Téma feminismu, které se s dívčím vzděláním pojí, mi jakožto ženě vyrůstající v katolickém prostředí přišlo vždy fascinující. Neměla jsem zájem následovat svého muže a podřizovat se mu, jak praví Bible, ani se oblékat tak, abych nepokoušela muže, vždyť jsou přece samostatní a nejsem za jejich emoce zodpovědná, nedokážou se snad ovládat? Navíc, sám Ježíš přeci v Matoušově evangeliu prohlásil: „*Svádí-li tě tvé pravé oko, vyloupni je a zahod' pryč. Je pro tebe lepší, aby zahynul jeden tvůj úd, než aby celé tvé tělo bylo uvrženo do pekla. Svádí-li tě tvá pravá ruka, usekni ji a zahod' pryč. Je pro tebe lepší, aby zahynul jeden tvůj úd, než aby celé tvé tělo přišlo do pekla.*“¹ Čím jsem byla starší, přicházela jsem do kontaktu s více a více podobami feminismu a objevovala další a další nespravedlnosti, které jsem do té doby přehlížela.

Věděla jsem už odmalička, že mé vzdělání není samozřejmost. Bylo mi řečeno, že někde ve světě dívky nemohou studovat vůbec, a jaké mám štěstí. Což nepopírám, důkazem vzácnosti vzdělání je Malala Yousafzai, dívka z Pákistánu, kterou v roce 2012 postřelil nájemný vrah Talibánu pro její snahu o umožnění vzdělání dívek v její zemi.² Proto jsem si vybrala téma, které mi přiblíží proces, jenž mi umožnil dnes svobodně studovat a oběti, které musely mé předchůdkyně přinášet, aby si zajistily vzdělání. Vyrůstala jsem s příběhy mých prababiček, babiček a matky, které prožívaly svá studentská léta za válek a totalitních režimů, a každá byla jinak znevýhodněná. Psát bakalářskou práci je sice odborná záležitost, ale přiznám se bez rozpaků, že mou motivací nebyl žádný článek, žádná statistika, žádná čísla z výzkumů, ale má prostá zvědavost. Studium francouzštiny mi umožnilo podívat se do Francie, kde jsem se setkala s nesmírně inspirativní a motivovanou ženou, která vystudovala svůj vysněný obor navzdory všem překážkám postaveným do její cesty, ať už společností, nebo jejím vlastním otcem. Její příběh mne fascinoval, zvláště proto, že je stejně stará jako má matka a jen mi připomněla ten dechberoucí fakt, že jsem první generací zde i ve Francii, která má absolutní svobodu volby. Druhou, menší motivací bylo konečně porozumět tomu, pro mne tak komplikovanému, francouzskému školskému systému a jeho historii, jelikož mým přáním je zkusit na chvíli žít ve Francii a snad se i postavit za vyučovací katedru. Pro akademický svět jsou to možná motivace nedostatečné, pro mne však zcela přesvědčující.

---

¹ Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih)* : český ekumenický překlad. 21. (12. opravené) vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2016. Matouš 5,29-30. s. 1121.

² Malala's story [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: <https://malala.org/malalas-story>

Mou bakalářskou práci rozdělím do dvou částí, první bude teoretická, kde se budu zabývat odděleně historií vzdělávání dívek v českých zemích a Francii počínaje 19. stoletím, a druhá (zahrnutá v přílohách) se bude skládat ze dvou rozhovorů s pamětnicemi z Česka a Francie, kde mi přiblíží svůj příběh a své zkušenosti z předchozího století. Obě země jsem rozdělila, abych napomohla pochopení předkládaného textu a byla schopna srozumitelně a přehledně rozdělit české a francouzské prostředí, jejichž historické události se značně liší a k edukaci ženského pohlaví zaujali rozdílný přístup. Zároveň také s každým stoletím představím i historické pozadí a události, které přístup do škol nesporně ovlivňovaly. Ještě před ponořením se do samotného předmětu mé práce však věnuji kapitulu hnutí, se kterým je vzdělávání žen spojeno a které za něj stále aktivně bojuje, feminismu, a několika osobnostem, které vystupují do popředí a reprezentují jej. Rozhovory s pamětnicemi do své práce zahrnuji proto, abych ji trochu „zlidštila“ a mohla předložit nejen teorii, ale reálné životy žen, které si částí mnou popisované historie prošly. Zároveň budou takovou zpětnou vazbou na teoretickou část práce, kde daná tvrzení buď potvrdí, nebo zpochybní.

I přesto, že se má bakalářská práce soustředit výhradně na vzdělávání a příležitosti dívek od počátku 19. století do dnešní doby, podle mého názoru není ani možné, ani vhodné se do tohoto tématu ponořit bez navrácení se o ještě několik století zpět a bez alespoň krátké zmínky o osobnostech a podmínkách, které podnítily rozmach feminismu a ženské emancipace ještě před 19. stoletím, a o jejich snaze zpřístupnit ženám možnost nejen základního vzdělání.

Cílem mé práce není detailně rozebrat veškeré podněty a události související s integrací žen do škol, jež proběhly od 19. století až do dnešní doby, či zmínit každou jednotlivou osobu, spolek a školu jakkoli zasahující do tohoto procesu, jelikož rozsah této práce by tak vydal na práci diplomovou. Spíše chci v obou zemích vyzdvihnout ty nejdůležitější mezníky, osobnosti potýkající se s tímto náročným úkolem a nejvýznamnější spolky, které na počátku za práva dívek bojovaly. Budu popisovat změny, kterými vzdělávání (po připuštění dívek ke studiu) prošlo v událostech 20. století a co znamenaly pro ženskou populaci. Zároveň si budu pokládat otázku, zda je dnes proces integrace žen do vzdělávání ukončen jak v Česku, tak Francii, a můžeme s klidným svědomím říci, že je v tomto ohledu učiněno boji o rovnoprávnost za dost. V historii českých zemí mi nejvíce pomohly publikace Marie Bahenské *Počátky emancipace žen v Čechách* a Mileny Lenderové *K hříchu a modlitbě*. Na francouzské straně jsem se musela spíše spolehnout na internetové zdroje, ale i přesto se mi podařilo získat dílo François Mayeura *L'éducation des filles en France au XIXe siècle*.

1 Feminismus

To, že je pojem feminismu nesmírně špatně vnímaným termínem, dokazuje průzkum studentek Filozofické fakulty z roku 1996, kdy se formou ankety dotazovaly lidé rozdělených podle pohlaví, věku a profese na jejich vnímání feminismu. 71% dotázaných se k němu stavělo negativně, jelikož jej považovali za „*jakési extrémní hnutí v podobě sufražetek z konce 19. století, jehož hlavním cílem je agresivní boj proti mužům.*“³ Zdá se celkem smutné, jaké množství lidí skočí po sebemenší zmínce o feminismu s tvrzením, že je to jen pokus o nadvládu žen nad muži, aniž by si připouštěli možnost omylu a odmítají jakékoli rozumné argumenty. Pokud je toto tvrzení ale mylné, co tedy myslíme *feminismem*? Jedna z nejznámějších českých historiček specializující se právě na gender studia, prof. Milena Lenderová, ve svém článku *Feminismus, gender, emancipace a ženská otázka* mluví nejen o samotném pojmu, ale rozděluje jej na určité formy/vlny.⁴ Každá z forem se totiž ohrazovala proti jiné nespravedlnosti, každá měla za cíl odstranit jinou formu diskriminace, a každá měla také své osobnosti, které jsou s ní dodnes spojovány a reprezentují ji.

1.1 Pojem feminismu

Feminismus je latinského původu, vytvořen derivací z kořene slova *femina*, v překladu „*žena*“.⁵ Původně feminismus znamená „*ženské hnutí*“, a ve svém základu se jedná o víru v rovnoprávnost žen a mužů.⁶ O století později, po několika vlnách feminismu, můžeme stručně prohlásit, že feminismem rozumíme ideologii, která si klade za cíl: „*...výzkum a potírání jevů, které lze považovat za projevy a součást utlačování žen, jako sociální skupiny.*“⁷

1.2 Historické šíření feminismu

Feministické snahy o rovnoprávnost nejsou jen „*novým výmyslem*“. Již v 15. století se objevila italská spisovatelka a esejistka Christine de Pisan, která vydala knihu pojednávající o podmínkách, ve kterých ženy musely žít. Je také považována v tomto směru za průkopnici ženských práv a její důležitost dokazuje fakt, že uměla číst a psát, což pro ženu v její éře bylo

---

³ BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 18.

⁴ Lenderová, M., *Feminismus, gender a emancipace a ženská otázka*.. [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: www.msmst.cz

⁵ *Féminisme* [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: <https://www.cnrtl.fr/etymologie/feminisme>

⁶ *Feminism*. *Britannica.com* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/feminism>

⁷ *Slovníček pojmů* [online]. [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://web.feminismus.cz/slovnicek.shtml>

velmi nezvyklé.⁸ V průběhu století a vlastně dodnes se ženy musely potýkat s odpůrci změn, zejména muži. Anglický esejista Richard Steele v 18. století napsal, že „žena je dcera, sestra, družka a matka, pouhý přívěšek lidské rasy“⁹, s čímž my, moderní lidé, nemůžeme dnes než nesouhlasit. Každá lidská bytost má svou hodnotu a jedinečnost a přispívá ke společnosti.

Cíl feministického hnutí byl jasný, byl však často redefinován podle toho, na co určitá skupina žen kladla důraz podle svých potřeb a přesvědčení. Na přelomu 19. a 20. století ženy střední třídy požadovaly volební práva a právo vlastnit pozemky, což přišlo zbytečné samozvaným socialistickým feministkám, které tyto záležitosti nevnímaly jako důležité v porovnání se zaručením bezpečnosti na pracovišti¹⁰ a platům odpovídajícím vykonané práci.¹¹ Cíle se však začaly lišit i v momentě, kdy bylo dosahováno určitých úspěchů a přicházely další a další výzvy, dané společností a světovou situací.

1.3 Vlny boje o rovnoprávnost

Z historického hlediska feministické hnutí přicházelo (dosud) ve třech vlnách. Ke konci 18. století se společnost (a tedy i přístup ke vzdělání) začala výrazně proměňovat. V českých zemích se o změnu ve školství postarala zejména Marie Terezie, ve Francii ji přinesla Napoleonova reforma a v druhé polovině 19. století také reformy Julese Ferryho. O všech třech budu hovořit v pozdějších kapitolách věnovaných přímo dívkám ve školství. Do lidských životů však přišla mnohem větší změna než reformy školství, a to industrializace.¹²

1.3.1 První vlna feminismu

První vlnou feminismu označujeme období od druhé poloviny 18. století do r. 1930. Ženy postrádaly základní práva, nebylo jim umožněn vlastnit majetek ani jejich vlastní existenci, volit ani se vzdělávat. Porazit všechny tyto nespravedlnosti bylo cílem bojovnic za

---

⁸Christine de Pisan [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z:

https://www.brooklynmuseum.org/eascfa/dinner_party/place_settings/christine_de_pisan

⁹Lenderová, M., *Feminismus, gender a emancipace a ženská otázka. s.1.* [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: www.msmst.cz

¹⁰S průmyslovou revolucí na konci 18. století se bohužel zvedlo i množství úrazů při práci. Nová technologie s sebou nesla sice usnadnění práce, ale zároveň se zaměstnanci musel nejdříve naučit s nimi bezpečně zacházet. *Historie bezpečnosti a ochrany zdraví při práci* [online]. 2014 [cit. 2021-11-22]. Dostupné z:

<https://www.bezpecnostprace.info/bozp/historie-bezpecnosti-a-ochrany-zdravi-pri-praci/>

¹¹Freedman, Estelle B. *No Turning Back: The History of Feminism and the Future of Women*. The Random House Publishing Group: Ballantine Books. 2002. s.4.

¹²Industrializace, čili tzv. průmyslová revoluce, se projevila zejména v průmyslu a zemědělství, kdy nová technologie a uplatňování strojů umožnila nejen zrychlení produkce a usnadnila výrobu, ale i pozitivně ovlivnila dopravu např. konstrukcí železnic, takže se zlepšily podmínky života a dostupnost potravin.

Industrializace. *Sociologická encyklopedie* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z:

<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Industrializace>.

ženská práva. V platnost vešly různé zákoníky, konkrétně na našem území existoval od r. 1811 *Všeobecný občanský zákoník*, který stejně jako ty zahraniční dával mužům určité povinnosti vůči ženě, ale omezoval veškerá práva žen. Ženám přikazoval mj. poslouchat muže, mužům přikazoval zajistit ženu, ovšem zařídil, aby ženě nebylo umožněno zaopatřit sama sebe a proto byla odkázána na pomoc muže.¹³ V této vlně vystupují do popředí Olympe de Gouges a Mary Wallstonecraft, ženy považované za zakladatelky feminismu.¹⁴

1.3.2 Druhá vlna feminismu

Ačkoli po roce 1930 téma feminismu na malou chvíli utichlo, v padesátých letech se vrátilo hlasitější než předtím, a jelikož určité cíle z předchozí vlny byly již splněny, mohlo spláchnout další problémy, kterým ženy čelily. Jako překážka byl vnímán nedostatek žen ve vládách a vedoucích pozicích, více radikální podoba žádala porážení patriarchy, ve kterém viděla původ všech problémů.¹⁵ V této vlně nejvíce figuruje zejména již zmíněná Betty Friedan a také Simone de Beauvoir, francouzská spisovatelka.¹⁶

1.3.3 Třetí vlna feminismu

Některými vnímána jako dosud poslední, vlna třetí se rozvířila v polovině devadesátých let. Generace X, která ji vyvolala, se totiž nespokojila s prací feministického hnutí ve druhé vlně a cítila, že je potřeba ještě napravovat. Měla samozřejmě pravdu, protože zde se zaměřujeme na vnímání ženy a stereotypy, které byly ženě přisuzovány zejména rozvíjejícími se médii, které tak ovlivňovaly názor většinové společnosti. Ženské hnutí se snažilo změnit pohled na ženství, gender, sexualitu, krásu atd. a jejich cílem bylo ženu „osvobodit“ od stereotypních vlastností. Šířilo se přesvědčení, že žena by měla být rozhodčím ve své vlastní sexualitě, už není zaobalována do jemnosti, něžnosti a tichosti, naopak, bojovalo se za autenticitu a onu svobodu projevu, kterou bylo myšleno nejen vyjadřování, ale i např. oblékání. Tato vlna byla také mnohem více otevřena ženám jiné barvy pleti. Díky televizi a rádiu se vzory feminismu už nestávaly pouze spisovatelky, ale i modelky, zpěvačky a herečky, např. Madonna či Queen Latifah.¹⁷

---

¹³ *Všeobecný občanský zákoník* [online]. [cit. 2021-11-21]. Dostupné z:

<https://www.codexisuno.cz/4KD?checked=1&lang=cs>

¹⁴ *Historie feminismu* [online]. [cit. 2021-11-21]. Dostupné z: <http://zenskaprava.cz/files/let%C3%A1k-historie-feminismu.pdf>

¹⁵ *Feminism. Encyclopedia Britannica*, 2021. [online]. [cit. 2021-11-21]. Dostupné z <https://www.britannica.com/topic/feminism>.

¹⁶ *Historie feminismu* [online]. [cit. 2021-11-21]. Dostupné z: <http://zenskaprava.cz/files/let%C3%A1k-historie-feminismu.pdf>

¹⁷ *Feminism. Encyclopedia Britannica*, 2021. [online]. [cit. 2021-11-21]. Dostupné z <https://www.britannica.com/topic/feminism>.

1.3.4 Navazující vlny

Ač se hovoří o třech vlnách feminismu, od počátku 21. století poznamenaného zejména příchodem sociálních sítí začínáme pozorovat znaky čtvrté a zřejmě i páté vlny. Facebook a Instagram, v posledních dvou letech TikTok, to vše jsou sociální sítě, na kterých se šíří osvěta týkající se zejména problému sexuálního násilí, šikany lidí na základě váhy a zlehčování znásilnění. Největší podnět poskytlo hnutí #MeToo (#JáTaké), rozšířeno v reakci na kauzu sexuálního obtěžování hereček ze strany Hollywoodského producenta Harveyho Weinsteina. Samotný hashtag však použila už v roce 2006 aktivistka a oběť sexuálního zneužití Tarana Burke.¹⁸ Ženy z celého světa dostávaly odvalu vyjít na veřejnost se svými zkušenostmi a mluvit o prožitém násilí na nich samotných.

Pátá vlna, vytvořena dá se říci mou generací, je zcela o svobodné volbě ženy, ať už se jedná o oblečení, kariéru, zájmy či život samotný. Nedávno jsem si však všimla sama na sociálních sítích i zvýšené snahy o zničení tabu, které bylo uvaleno na menstruaci a sex. Probíhá aktivní snaha o těchto věcech otevřeně mluvit, jelikož ještě stále trvá určitý ostych a znechucení spojené s těmito přirozenými biologickými záležitostmi. Definujme tedy čtvrtou vlnu jako snahu o zastavení vnímání ženy jako objektu pro potěšení mužů, a pátou vlnu jako snahu o odtabuizování intimity a menstruace.¹⁹

1.4 Významné osobnosti feminismu

V této kapitole se chci věnovat několika osobnostem, které jsou spojovány s počátkem či určitými vlnami feminismu, za svého života podporovaly ženské hnutí a můžeme je tak označit za feministy/feministky. Nezařazují zde pouze francouzská a česká jména, ale ta, která jsou přímo známá v souvislosti s ženským hnutím a napomohla mu v rozmachu.

1.4.1 Olympe de Gouges

Tato francouzská spisovatelka se narodila 7. května 1748 v Montaubanu ve Francii Anně a Pierrovi, jenž byl řezníkem. Její původní jméno znělo Marie Gouze. V 16 letech se provdala, ale zanedlouho ovdověla. Po smrti manžela se přejmenovala na Olympe a začala se

---

¹⁸ *History & Inception* [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: <https://metoomvmt.org/get-to-know-us/history-inception/>

¹⁹ MAYS, Paige. *Break the box and create a fifth wave of feminism. Global student square* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://globalstudentsquare.org/break-the-box-and-create-a-fifth-wave-of-feminism/>.

věnovat společenským a politickým problémům ve jménu žen. Bojovala za práva sirotků a svobodných matek, zlepšení podmínek rozvodu a přístupu porodnic, věnovala se otázce abolicionismu²⁰ a psala hry i brožury, které obsahovaly její přesvědčení. Mezi její slavná díla patří hra *L'esclavage des noirs* (název mluví sám za sebe) a její brožura *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne* vydána jako reakce na o 2 roky dříve vydanou *Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen*.²¹

1.4.2 Mary Wallstonecraft

Žena považována za jednu z průkopnic feminizmu a anglická spisovatelka. Narodila se v r. 1759 v Londýně a pracovala jako guvernánka a překladatelka. Byla velmi vzdělaná a její dílo *A Vindication of the Rights of a Woman* (Obhájení práv ženy) je dodnes vnímáno jako klasická feministická literatura. V této knize z r. 1792 volala po stejném vzdělání pro muže a ženy. Svými dny jako guvernánka se inspirovala ve svém díle *Názory na vzdělání dcer* (1787) Nezabývala se pouze vzděláním, ale je známá i pro svůj boj za rovnoprávnost žen ve společnosti. Její dcerou není nikdo jiný než slavná spisovatelka Mary Shelley, autorka *Frankensteina*.²²

1.4.3 Sojourner Truth

Sojourner Truth, vlastním jménem Isabella van Wagener, byla afroamerická bývalá otrokyně a reformátorka. Narodila se v roce 1797 v okresu Ulster ve státu New York v Americe. Narodila se otrokyni a až do roku 1827 byla majetkem několika otrokářů. Těsně před zrušením otroctví v New Yorku v roce 1827 ji osvobodil Isaac van Wagener, který ji vykoupil od jejího tehdejšího otrokáře, a po zrušení otroctví ten samý rok se stala uznávanou bojovnicí za ženská práva a přednášející o důležitosti abolicionismu. Svou biografickou knihu *The Narrative of Sojourner Truth* nadiktovala, protože neuměla číst ani psát.²³ Jejím nejslavnějším projevem

---

²⁰ Hnutí bojující za zrušení otroctví. Probíhalo cca od roku 1783 do roku 1888 v Americe a západní Evropě, když osvícenci začali kritizovat nelidské zacházení a podmínky, v jakých zotročení lidé žili. Ve Francii se otroctví zrušilo až v r. 1848, v Česku bychom mohli jako otroctví fakticky označit ještě Tábory nucené práce provozované za komunistického režimu do cca 1954. Abolitionism: European and American social movement. *Britannica.com* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/abolitionism-European-and-American-social-movement>.

²¹ *Olympe de Gouges* [online]. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Olympe-de-Gouges>

²² Sojourner Truth: American evangelist and social reformer. *Britannica.com* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Sojourner-Truth>.

²³ Mary Wollstonecraft. *Britannica.com* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Mary-Wollstonecraft>.

zůstává *Ain't I a Woman (Nejsem žena?)* z r. 1851, kdy se rozhořčila nad slovy jednoho z mužů o galantnosti vůči ženám.²⁴

1.4.4 Betty Friedan

B. Friedan byla americkou novinářkou a aktivistkou, zařazovanou do druhé vlny feminismu. Narodila se v Illinois v Americe roku 1921 a po vystudování psychologie se zapojila do politiky. I když se po svatbě stala ženou v domácnosti, stále psala do ženských časopisů a bojovala za práva žen v zaměstnání. Po vydání své knihy *Feminine Mystique* v r. 1963 se o pár let později stala prezidentkou Národní organizace pro ženy (NOW). V r. 1970 organizovala Ženský pochod za rovnoprávnost, který měl za úkol připomenout diskriminaci žen. Její nedostatky však spočívaly v její homofobii a rasismu. Byla obviňována z urážek na adresu lesbických feministek a soustředění se pouze na bílé, heterosexuální, vzdělané ženy střední třídy.²⁵ I přesto zůstala uznávanou feministkou.

V této kapitole jsme si přiblížili celé feministické hnutí, pomohl nám porozumět, kde se boje o ženská práva berou a proč jsou tak důležitá. Představili jsme si bojovníky, kteří se za ně stavěli a jednotlivé vlny, ve kterých toto hnutí přicházelo. V další kapitole už

---

²⁴ “*Ain't I a Woman?*” speech by Sojourner Truth. *Victor Mochere* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://victor-mochere.com/aint-i-a-woman-speech-by-sojourner-truth>.

²⁵ Betty Friedan. *Womenshistory.org* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/betty-friedan>.

2 ČESKÉ ZEMĚ

2.1 Vzdělávací tendence před 19. stoletím

Ač se názor, že „něžné pohlaví“ má své místo ve škole a právo na plnohodnotné vzdělání, ještě nedostal do povědomí společnosti natolik, aby jej přijímali jako platný fakt, našlo se několik osobností (J. A. Komenský)²⁶, které si za tímto prohlášením stály a nebály se jej říci nahlas. Ještě stále převládalo přesvědčení, že jediný úkol ženy na tomto světě je výhodně se vdát a svou veškerou pozornost zaměřovat na rodinu a domácnost. To, že by žena mohla projevit inteligenci potřebnou ke studiu něčeho jiného, než byly domácí práce a péče o dítě, byla pro většinu nejen mužské společnosti absolutně nepřijatelná. Pokud měla dívka ambice, měla i smůlu. Touha ženy po vzdělání a samostatnosti nebylo na přijatelném seznamu společenských hodnot, a tyto tendence byly zřejmě ještě hluboko v 19. století.²⁷

2.1.1 Školská reforma Marie Terezie

Nejslavnější česká panovnice má na svědomí reformy hned několik. Ta nejdůležitější a ve své době i nejpřevratnější byla školská reforma, se kterou Marie Terezie zavádí povinnou školní docházku. Tento dokument byl vydán 6. prosince 1774 a pro českou společnost znamená dodnes jednu z největších (ne-li největší) školských reformů vůbec. Samotná Marie Terezie je jednou z nejznámějších osobností nejen české, ale i rakouské historie. Její osoba a zásluhy jsou nedílnou součástí každé učebnice dějepisu. Tereziánská reforma školství je jednou z nejdůležitějších mezníků v otázce nejen ženského vzdělávání, ale vzdělávání vůbec.

Autorem *Všeobecného řádu pro německé normální, hlavní a triviální školy*²⁸ ve všech císařsko-královských dědičných zemích, který změnil směr a podobu školství, byl L.I. Felbinger, k tomuto úkolu přímo povolán Marií Terezií. Na žádost panovnice tedy vypracoval nejen Řád, ale i metody vyučování a příručku pro učitele, kterými se řídily všechny tři typy

---

²⁶ Snad nejslavnější český pedagog vůbec se vůbec netajil svým názorem na dívčí vzdělanost. Ve svém díle *Didaktika* uvádí, že všechny děti jsou vzdělavatelny a výchova dělá člověka člověkem, proto má být dostupná všem. ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky: vysokoškolská příručka pro studenty vysokých škol připravujících učitele*. Praha: SPN, 1983. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). s. 187.

²⁷ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy. s. 21.

²⁸ Hlavní školy se nacházely v každém kraji, kde se vyučovala i latina, dějepis, přírodopis, kreslení apod. a výuka probíhala v češtině i němčině. Ve školách normálních, které byly situovány v hlavních městech, se učilo pouze německy a podle mírně rozšířených osnov. Školy triviální byly vlastně jedno- či dvoutřídky, do kterých docházely vesnické chudé děti. ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky: vysokoškolská příručka pro studenty vysokých škol připravujících učitele*. Praha: SPN, 1983. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). s. 186-187.

škol.²⁹ Ve školách se vzdělávaly jak dívky, tak chlapci, ale dívčí výuka se přece jen lišila náplní, jelikož např. ve školách triviálních se soustředila mimo obecných znalostí náboženství, čtení, psaní a počítání na domácí ruční práce, čili pletení a šití, navíc v létě se do školy nechodilo, aby byly děti schopny vypomáhat na polích.³⁰

A nyní už se pojďme zastavit nad proměnami, které daly ženám 19. století příležitost dokázat, čeho jsou schopny.

2.2 Situace v 19. století

Do 60. let 19. století, kdy se začala rozvíjet žurnalistika, mělo celé emancipační hnutí bojující za práva dívek na vzdělání problém dosáhnout svého plného potenciálu. Skrze ženské časopisy (např. *Lada*, *Ženské listy* apod.) se tak začíná šířit informovanost a názory, což činnost spolků, které prosazovaly práva žen na vzdělání, dost napomáhá. Největší problém však neležel v nedostatku informací, jako spíše v očekávání společnosti. Od žen se stále požadovalo manželství a péče o rodinu jako jediná kariévní cesta, a spolky, které neměly žádné stanovy a pevnou organizaci, zanikaly často s provdáním zakladatelky, která v něm působila jako onen spojující a formující článek. Také najít silný spolek mimo Prahu bylo mírně obtížné. Praha byla přece jen centrem dění a největším lidským potenciálem, protože zde žilo nejvíce obyvatel. Samozřejmě, brněnská *Vesna* byla úspěšná, ale přesto skýtala Praha nejslibnější zázemí pro šíření emancipační ideologie. Díky Spolkovému zákonu, který vešel v platnost roku 1867, se ženské spolky upevnily a získaly jak základy, tak zdroje financí, to vše za pouhé dodržení dvou pravidel. Spolek nesměl provozovat politickou činnost, ale musel zastávat vlastenecké ideje.³¹

2.2.1 První polovina 19. století

Hned na počátku 19. století, v roce 1805, se tehdejší společnost dočkala Školního zákona, který stanovil, že dívky, které do té doby opouštěly školní prostředí po dvou ročnících, mohou za příznivých podmínek navštěvovat i třetí třídu.³² To však platilo pouze na papíře, v praxi byla taková událost doslova zázrakem. Taktéž učitelé, zřejmě proti dívkám zaujatí, nenapomáhali studijním podmínkám, a jak říká spisovatelka Věnceslava Lužická, výuka dívek byla ve třetím roce bezúčelná...³³ Nelze popřít, že obrovský podíl na vzdělání dívek nesly soukromé ústavy,

---

²⁹ ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky: vysokoškolská příručka pro studenty vysokých škol připravujících učitele*. Praha: SPN, 1983. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). s. 186.

³⁰ Tamtéž. s. 187.

³¹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy. s. 140-141.

³² LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus. s. 44.

³³ Tamtéž, s. 46.

tzv. penzionáty. Jejich obrovským negativem však zůstává fakt, že si je spolu s níže popsanými klášterními školami mohly dovolit pouze dcery aristokratů a těch, kteří na něj měli finanční prostředky. Dívky byly vedeny k výuce jazyků a literatury, k ručním pracem, avšak vlastenectvím se velmi nezaobíraly. Také proto byly trnem v oku těm, kteří tuto vlastnost prosazovali.³⁴

Pomineme-li dívčí školy, které byly díky školským reformám založeny v přechodném století (Týnská hlavní škola z roku 1779)³⁵, první polovině 19. století v tomto ohledu dominuje jméno Bohuslava Rajska. Absolventka učitelského kurzu, založila již v roce 1839 *Společnost dívek českých*, kde se snažila skrz překlad z němčiny a francouzštiny vzdělávat členky, snila však o založení české dívčí školy. To se jí roku 1843 povedlo, avšak ne jako veřejnou instituci, ale ve formě soukromého ústavu. O rok později měla již 15 žaček a škole se dařilo. Po jejím sňatku s Františkem Čelakovským jej převzala Eleonora Junáková.³⁶

Klášterní školy, které se na našem území vyskytovaly už dříve, byly ve své době mezi urozenými rodinami velmi populární. Možná to byla představa bezpečného zázemí, vedeného jeptiškami, takže dívkám nehrozily nástrahy tehdejšího světa, nebo dobré mravy, které měly být dívkám předány právě v kláštrech, nebo oba dva důvody zároveň, tak či tak, vzdělání poskytováno řádovými sestrami bylo hojně využíváno. U nás působily voršilky, sestry de Notre Dame a ve druhé polovině 19. století i řád Sacré Coeur (Srdce Ježíšova) a milosrdné sestry sv. Kříže.³⁷ Postupně však jejich popularita upadala a již v počátcích 19. století se objevovaly hlasy, které kritizovaly osamělost a odloučení od rodiny, kterou klášterní školy představovaly.

38

Ač nutno přiznat, že přístup společnosti k ženské otázce pomalu nabíral mírně příznivější vývoj, dívky z venkovských a chudých rodin ještě stále nedostávaly ke studiu takovou příležitost jako ty z výše postavených rodin. Pokud nepočítáme nedělní školu, po dosažení dvanácti let byla škola považována za ukončenou a dívek bylo potřeba v hospodářství a

---

³⁴ ČORNEJOVÁ, Ivana, Tomáš KASPER, Dana KASPEROVÁ, et al. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2020. s. 253.

³⁵ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy. s. 9.

³⁶ Tamtéž, s. 13-14.

³⁷ ČORNEJOVÁ, Ivana, Tomáš KASPER, Dana KASPEROVÁ, et al. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2020. s. 253.

³⁸ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus. s. 54.

domácnosti, či odcházely do služby. Školní osnovy na venkově stály na čtení, psaní, počítání, náboženství a největší zastoupení měly ruční práce.³⁹

2.2.2 Domácí vzdělávání a soukromé dívčí ústavy

Urozené rodiny a rodiny ze střední třídy upřednostňovaly učit své děti doma, a to prostřednictvím tzv. „domácích učitelů“. To mohli být jak muži, tak ženy, ale ne všichni měli nutně pedagogické vzdělání.⁴⁰ Dívka z dobré rodiny měla znát i jazyky a hudbu, proto se učila francouzštině, němčině, češtině a hře na piano. Podle dobového smýšlení navíc byla zdrojem prvotní vzdělanosti matka, která měla dívkám předat základy nutných znalostí, jako jsou počty, psaní a čtení, ale zejména je naučit vedení domácnosti a ruční práce.⁴¹ Bez těchto dovedností se dívka nepovažovala za hodnou reprezentace své rodiny, a hlavně nevhodnou do manželství.⁴²

Jakési širší vzdělání poskytovaly dívčí ústavy, které mohly být vedeny i soukromými osobami bez pedagogického vzdělání, což byl buď manželský pár (manželé Svobodovi, manželé Tesařovi)⁴³ nebo tzv. slečny, dámy se zkušeností guvernanteček ze šlechtických rodin či šlechtičny samotné. Do větších ústavů, stejně jako do rodin, docházeli učitelé, v jiných vyučovaly samy majitelky. Tyto ústavy však nebyly pod státním dohledem z prostého důvodu, bylo jich mnoho.⁴⁴

2.2.3 Vyšší dívčí školy

Snaha poskytnout dívkám šanci na vyšší vzdělání se zdánlivě naplnila v zakládání veřejných institucí nazvaných Vyšší dívčí školy, avšak pokud pomineme reputaci pražské Vyšší dívčí školy, která se dobře uchytila, její sestry v Písku, Hradci Králové, Plzni, Táboře a dalších českých městech nevyhnutelně zanikly a proměnily se v dívčí lycea.⁴⁵

Vyšší dívčí škola v Praze, založena roku 1863, však předčila očekávání. Její ustanovený ředitel, dr. Vilém Gabler, se inspiroval na svých cestách po evropských dívčích školách a svou

---

³⁹ ČORNEJOVÁ, Ivana, Tomáš KASPER, Dana KASPEROVÁ, et al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2020. s. 158-159.

⁴⁰ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus. s.49-50.

⁴¹ Tamtéž, s.50.

⁴² Tamtéž. s. 50.

⁴³ ČORNEJOVÁ, Ivana, Tomáš KASPER, Dana KASPEROVÁ, et al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2020. s. 254-255.

⁴⁴ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus. s. 56.

⁴⁵ ČORNEJOVÁ, Ivana, Tomáš KASPER, Dana KASPEROVÁ, et al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2020. s. 256.

funkci bral velmi zodpovědně, což se pravděpodobně projevilo na slávě a stabilitě instituce.⁴⁶ Do prvního ročníku se přihlásilo na počátku 92 studentek.⁴⁷ Dámy se zde učily nejen jazykům, ručním pracem a obecně všemu, co bylo považováno za „vhodné pro ženu“, ale i přírodním vědám, zeměpisu, fyzice, chemii.⁴⁸ Vedení školy však kladlo důraz na atmosféru provázející výuku, která neopustila tehdejší pohled na roli ženy, a stále upřednostňovalo ruční práce a výchovu k manželství. Bylo však stále spíše výsadou majetných rodin, a nijak nepomohlo méně zámožným rodinám, ač se mezi žákyněmi nacházelo i několik dcer učitelů. Ty ale byly přijaty spíše kvůli vlasteneckým tendencím než skutečnému zájmu o vzdělání všech dívek bez rozdílu.⁴⁹

2.2.4 První dívčí gymnázium a spolek Minerva

Jeden z nejznámějších pražských spolků vznikl přímo jako prostředek k poskytnutí rozšířenějšího vzdělání dívkám. Byl založen roku 1890 poté, co se Eliška Krásnohorská dočkala ostrého odmítnutí ze strany Karoliny Světlé. Světlá se ze všech sil snažila zachovat původní ideu spolkové školy a o založení dívčího gymnázia s možností maturity (což bylo Eliščiným cílem) nechtěla ani slyšet. Ta se tedy vydala sama za sebe za svým a po mnoha organizačních úskalích se jí 16. 7. 1890 podařilo otevřít první dívčí gymnázium, avšak jakožto soukromou školu, čímž se ztratil nárok na možnost maturity.

Ač se Eliščina snaha neobešla bez odpůrců, našla zastání u mnoha nečekaných jedinců. Svými hlasy ji podpořili např. profesor František Prusík, advokát Tomáš Černý či lékař Vítězslav Janovský. Za gymnázium se postavily i mimopražské spolky, zde můžeme jmenovat například brněnskou *Vesnu* či spolky z Plzně a Pardubic.⁵⁰

Ohledně počtu zapsaných dívek v prvním roce fungování panuje mírná nejistota, co se zdrojů týče. Marie Bahenská ve svém díle *Počátky emancipace žen v Čechách* píše, že se do prvního ročníku zapsalo 51 dívek⁵¹, zatímco podle *K hříchu i modlitbě* od Mileny Lenderové bylo zapsáno 52 dívek, z toho 30 tvořily dcery úředníků.⁵² První maturantky skládaly zkoušku

---

⁴⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy. s. 42.

⁴⁷ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus. s. 63.

⁴⁸ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy. s. 47.

⁴⁹ Tamtéž. s. 46

⁵⁰ Tamtéž. s. 131.

⁵¹ Tamtéž. s. 132.

⁵² LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus. s. 68.

na Akademickém gymnáziu v Praze, která sestávala ze 3 částí. První obsahovala latinu, řečtinu, němčinu, češtinu a matematiku, druhá byla vědecká a dívky prokazovaly znalost náboženství, přírodopisu a filozofické propedeutiky, a ve třetí části se objevily všechny zbylé předměty, které nepatřily do prvních dvou. Z 18 dívek úspěšně odmaturovalo 16, z toho 3 obdržely vyznamenání.⁵³ Gymnázium *Minerva* vydrželo až do roku 1914, kdy se oficiálně předalo pod státní správu, a od roku 1917 se přejmenovalo na počest své zakladatelky na *Gymnázium Elišky Krásnohorské*.⁵⁴

Co se univerzitního vzdělání týče, absolventky Minervy, které o něj projevíly zájem, se ocitly v roli hospitantek. Mohly docházet na přednášky na univerzitě, ale pouze se souhlasem vyučujícího, což v praxi znamenalo neustálou nejistotu, zda se nezmění situace či názor učitele a ony nebudou z pozemku univerzity vykázány.⁵⁵ Až v roce 1900 se oficiálně povolilo dívkám studium medicíny, o rok později se usneslo, že úspěch u maturitní zkoušky znamená automaticky nárok na studium univerzity. Filozofická fakulta byla první, která dívky přijala k řádnému studiu, a to v roce 1897.⁵⁶

V příští podkapitole se chci pozastavit nad tím, jak bouřlivé 20. století poznamenalo podobu školství a co to znamenalo pro ženské vzdělání obecně.

---

⁵³ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy. s. 132.

⁵⁴ SEKYRKOVÁ, Milada, ed. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. s. 15-16.

⁵⁵ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy. s. 132.

⁵⁶ Tamtéž. s. 133.

2.3 Proměny 20. století

Mohlo by se zdát, že snahy o vzdělávání žen skončily v momentě, kdy první žena vstoupila na půdu univerzity, a teoreticky bychom to mohli přijmout. V praxi však vidíme, a již jsme si řekli v první kapitole, že přístup veřejnosti nebyl tak vstřícný, a na příkladu Věnceslavy Lužické vidíme, jak se někteří učitelé k těmto „novotám“ stavěli. Proto nebylo na místě přestat a spokojit se, naopak, bylo potřeba přesunout částečně síly z materiálních cílů, jako bylo stavění prostorů pro výuku dívek, na cíl otevřít myšlení společnosti faktu, že doba se mění a dívky jsou hodny příležitostí stejně jako chlapci.

Hned na přelomu 19. a 20. století stojí dvě události, které jsou odměnou pro dosavadní vzdělávací snahy. 17. června 1901 promuje na pražské filosofické fakultě Marie Zdenka Baborová, první doktorka filozofie. 17. března 1902 odpromovala první absolventka lékařské fakulty v Praze, Anna Honzáková.⁵⁷ Na politický průlom si ženy ještě nějaký ten rok musejí počkat – rovná práva a s nimi i právo volební přichází až roku 1920 v podobě Ústavy.⁵⁸

Od r. 1900 také vidíme zakládání šestiletých dívčích lyceí – nebyly to státní instituce, zase za nimi stály buď soukromé osoby, nebo spolky. Přinášely všeobecné vyšší vzdělání s výukou jazyků, mezi nimiž dominovala francouzština. Studium se končilo maturitou. Pavla Koritenská však uvádí: „Dívčí lycea ovšem nesplnila očekávání, která do nich byla vkládána, a v roce 1922 byla zrušena. Proběhla proto postupná reorganizace lyceí do dívčích reformních reálných gymnázií...“⁵⁹ Až do 1. světové války a vzniku ČSR se však neutváří žádný obrovský průlom v ženské otázce.⁶⁰

2.3.1 Činné spolky

2.3.1.1 Ženská národní rada

ŽNR byl spolek založený Františkou Plamínkovou r. 1923 v Praze. Předcházela mu *Ženský klub český*, založen r. 1901. ŽNR zastřešovala veškeré liberální české spolky, v roce 1935 čítala už 27 000 členek. Pod její křídla spadalo např. *Sdružení vysokoškolsky vzdělaných*

---

⁵⁷ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus. s. 263.

⁵⁸ BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 19.

⁵⁹ KASPER, Tomáš, Dana KASPEROVÁ a Markéta PÁNKOVÁ, ed. *"Národní" školství za první Československé republiky*. Praha: Academia, 2018. První republika. s.70.

⁶⁰ ŘEZNIČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska: české střední školy v letech 1867-1918*. Praha: Libri, 2007. Otazníky našich dějin. s. 33-34.

žen, vedené PhDr. Albinou Honzákovou.⁶¹ Zanikla zradou členek v roce 1940, když bez vědomí Plamínkové souhlasily se sloučením s muži do Národního souručenství.⁶²

2.3.1.2 Dívčí akademie

Roku 1903 vznikl v Brně spolek *Dívčí akademie* pod záštitou *Jednoty učitelek moravských*. Díky Tomáši a Charlottě Masarykovým a jejich podpoře dokázal založit ženské reformní gymnázium ve Valašském Meziříčí (1907) a o rok později i v Brně. Do té doby mohly dívky studovat jen v dívčích odděleních chlapeckých gymnázií.⁶³

2.3.1.3 Pokroková organizace moravských žen

Nepolitická organizace založená roku 1910 Zdeňkou Wiedermannovou-Motyčkovou žádala kulturní, sociální a politickou rovnoprávnost. Členky si kladly za cíl zvýšit počet dívčích odborných škol a jejich pravidelné rozmístění po republice, aby k nim měly přístup i venkovské obyvatelstvo. Ohrazovaly se proti církevním školám a navrhovaly, aby byli žáci přijímaní na školy podle svých schopností, ne majetkových poměrů či pohlaví.⁶⁴

2.3.2 Práce Františky Plamínkové

Nejplamennější (doslova) osobností první poloviny 20. století je bezpochyby Františka Plamínková. Narodila se roku 1875 a dostalo se jí dobrého vzdělání. Navštěvovala mateřskou školu, obecnou, měšťanskou a nakonec i učitelský ústav, po jehož absolvování se vrhla rovnou do práce a studia zároveň. Jakožto hospitantka docházela na přednášky na filozofické fakultě, večerní kurzy na průmyslové škole, studovala francouzský a německý jazyk a hojně četla. Nebyly limity, které by ji omezily. V letech 1918-1925 usedala v radě hl. města Prahy jako zástupkyně socialistické strany, kterou opustila jen proto, že se stala senátorkou. Založila Ženskou národní radu a předsedala mnoha spolkům (např. Sdružení českých učitelek). Její spolupráce s T.G. Masarykem zajistila záštitu a jejího snažení a mnoha veřejných akcí, které pořádala.⁶⁵

Mezi její zásluhy patří dosáhnutí připuštění soudních pomocnic ke kancelářské zkoušce, což jim zajistilo možnost kariérního postupu. Zasadila se o možnost uplatnění absolventek vysokých škol právnických a lékařských, což do té doby bylo velmi obtížné. Zařídila, aby řeč

---

⁶¹ ŘEZNIČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska: české střední školy v letech 1867-1918*. Praha: Libri, 2007. Otazníky našich dějin. s. 41-42.

⁶² Tamtéž, s. 87.

⁶³ Tamtéž, s. 122.

⁶⁴ BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 43.

⁶⁵ Tamtéž. s. 158.

pro styk v *Mezinárodní ženské radě*⁶⁶, které ve 20. a 30. letech předsedala, byla francouzština, což pomohlo členkám procvičovat a rozšířit konverzační znalosti.⁶⁷ Po jejím apelu na Zemské konferenci učitelstva se r. 1919 zrušil do té doby zákonem povinný celibát učitelek.⁶⁸ Bojovala za koedukaci (vyučování dívek a chlapců dohromady) na venkovských školách.⁶⁹

2.3.3 Dopad světových válek na vzdělávání

Obě války měly jeden společný faktor, který negativně zasáhl do každodenního života a tím i školství – ze společnosti zmizeli muži, povoláni do vojenské služby. Pro školy to znamenalo náhlý nedostatek vyučujících, podle časopisu *Naše doba* bylo v 1. světové válce mobilizováno až 35% mužské části učitelstva.⁷⁰ Nahradit se je zůstávající ředitelé snažili čerstvými absolventy či rozdělením jejich výuky mezi učitelky. Takto se smazalo mnoho zákazů týkajících se výkonu povolání pro učitelky, např. zákaz učit chlapce starší 8 let.⁷¹

Války vedly výuku dětí v duchu propagandy. Do osnov přibyl apel na rakouské či německé vlastenectví. Za 1. světové války se zdůrazňovala věrnost a láska k císaři, svornost a vítězství rakouských vojsk, které se názorně zpodobňovalo v čítankách.⁷² To si však protirečilo s tím, co slýchávaly doma. Patriotické básničky, které do nich „hustili“ vyučující, byly doma přijímány s pohrdáním a odporem. Doma se mluvilo zle o všem, co ve škole se velebilo.⁷³ A nezapomeňme to všudypřítomné pravidlo pro přežití, že to co se říká doma, se neříká venku. Co se týče konkrétně dívek, nikde jsem nevyčetla, že by se jim někdo snažil upřít přístup do škol, naopak se zdá, že pro válečnou propagandu znamenaly dívky ve školách dvojnásobek potenciálu.

Druhá světová válka už poznamenala školy mnohem více. Zejména proto, že s sebou nesla všudypřítomný strach a ohrožení civilistů. Paní Jiřina Sousedíková zmiňuje jeden

---

⁶⁶ Organizace založena v Severní Americe již v r. 1888. V r. 1927 čítala 34 členských ženských národních rad, mezi něž patřila Francie i Československo, a dohromady se k ní hlásilo přes 40 milionů žen. Scházela se jednou za pět let, od 30. let jednou za 3 roky. BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 100-101.

⁶⁷ BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 87.

⁶⁸ Tamtéž, s. 314.

⁶⁹ Tamtéž., s. 70.

⁷⁰ PÁNKOVÁ, Markéta a Helena PLITZOVÁ, ed. *Odras 1. světové války ve škole a ve společnosti*. Ve Středoklukách: Národní pedagogické muzeum a knihovna J.A. Komenského a Národní institut pro další vzdělávání v nakladatelství Zdeněk Susa, 2015. s. 22.

⁷¹ BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 311.

⁷² PÁNKOVÁ, Markéta a Helena PLITZOVÁ, ed. *Odras 1. světové války ve škole a ve společnosti*. Ve Středoklukách: Národní pedagogické muzeum a knihovna J.A. Komenského a Národní institut pro další vzdělávání v nakladatelství Zdeněk Susa, 2015. s. 27-28.

⁷³ Tamtéž, s. 33.

konkrétní incident: „*Měšťanka byla tam, jak je teď zdravotnická škola. Tam jsem začala chodit, pak to obsadili Němci. Já jsem tam 12 let potom učila. Ta budova mi přirostla k srdci. Když obsadili tu školu Němci, my jsme byli připraveni v lid'áku (lidovém domě – pozn. aut.) na jakousi generálku, našminkování, všechno. A najednou siréna! Zachraň se, kdo můžeš. Já tenkrát v také róbě jakési Rusalky, já nevím, co mě to napadlo, běžela jsem v 11 letech pěšky domů do Huslenek 10 km.*“⁷⁴

Nacisté si vzali za cíl zničit československé vlastenectví se vším všudy, a dívčí vzdělání se svezlo s ním. Překážky byly kladeny dívkám usilujícím o vyšší vzdělání, a veškeré obyvatelstvo židovského původu se postupně vytlačilo nejen ze škol, ale ze všech koutů společnosti. Přijetí dětí na měšťanky bylo procentuálně omezeno, a školství se formovalo podle německého vzoru.⁷⁵ Na slovenských učitelských akademiích zřízených roku 1940 odstranila veškerá koedukace a mládež byla nucena docházet podle věku a studia do Hlinkovy mládeže, Hlinkovy gardy a Hlinkovy akademické gardy.⁷⁶ Školy se v roce 1941 začaly rušit a zůstala zachována pouze chlapecká a dívčí reálná gymnázia a klasická chlapecká gymnázia. Dívkám se z osnov vymazal latinský jazyk a byl nahrazen praktickou výukou pro mateřství a rodinný život.⁷⁷ Tvrdit, že německé oddíly byly naskrz zlé, však nelze. Jak vzpomíná respondentka Jiřina Sousedíková: „*Konkrétně u nás v rodině to bylo tak, že přišli ti němečtí celníci nebo ti SS nebo co to bylo, tenkrát dělali takovou tu prohlídku, hledali mého strýce, toho nenašli, tak vzali mého taťku jako rukojmí. A takové různé... Celkem to bylo... já nevím. My jako děti jsme to vnímali, ale jsme to tak nebrali. Oni nakonec, jako ti Němci, i když přišli něco jako vyšetřovat, pokud to nebyli ti drsní SS nějací, tak oni tak jako slušně jednali.*“⁷⁸

2.3.4 Meziválečné Československo

1. světová válka otevřela oči společnosti v mnohém, ale především v ženské otázce. Najednou nebylo proč pochybovat o kompetenci žen zvládat mužská povolání či úkoly, za války to zvládly. Proto byla válka jedním z nejdůležitějších milníků nejen v každodenním

---

⁷⁴ Příloha č.3: Téma: Vzdělání žen. Interview s Jiřinou SOUSEDÍKOVOU, bývalou učitelkou, 37 let učitelské praxe na Valašsku. Vsetín 3.4.2021.

⁷⁵ ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky: vysokoškolská příručka pro studenty vysokých škol připravujících učitele*. Praha: SPN, 1983. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). s. 333.

⁷⁶ Tamtéž, s. 335.

⁷⁷ SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty skupiny studijních oborů 76 Učitelství na fakultách připravující učitele v ČSR*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). s. 252.

⁷⁸ Příloha č.3: Téma: Vzdělání žen. Interview s Jiřinou SOUSEDÍKOVOU, bývalou učitelkou, 37 let učitelské praxe na Valašsku. Vsetín 3.4.2021.

životě žen, ale i ve školství. Po válce se umožnilo ženám studovat na většině univerzit, pokud splnily stejné podmínky jako muži.⁷⁹

2.3.4.1 Tomáš Garrigue Masaryk

První československý prezident vystudoval Akademické gymnázium a filozofickou fakultu, poté začíná vyučovat na Karlově univerzitě. Během války, kterou byl nucen strávit v exilu, přesvědčuje ke spojení amerického prezidenta Woodrowa Wilsona a přispívá tak k pádu habsburské monarchie.⁸⁰ V průběhu života vydal několik publikací, své feministické názory ale vyjadřuje v různých přednáškách po republice nebo dopisech.

Častým tématem jeho přednášek, které měl na přelomu 19. a 20. století, byla právě emancipace a rovnoprávnost. Mezi jeho slavné přednášky patří *Moderní názor na ženu, Žena u Ježíše a Pavla* apod.⁸¹ Byl toho názoru, že nerovnoprávnost mezi mužem a ženou je nepřirozená, vytvořená lidmi a nebránil se přítomnosti žen v politice (viz příloha 2). Spolupracoval úzce s Františkou Plamínkovou a podporoval ženské spolky, kladl totiž důraz na vzájemnou spolupráci. Inspirováni jeho projevem v parlamentu o reformě středoškolského školství, který pronesl v roce 1891, studenti ze Spolku českých techniků odhlasovali na schůzi s Masarykem v roce 1910 podporu výnos rakouského ministerstva veřejných prací, který umožnil připouštět dívky ke studiu na státních průmyslových školách.⁸²

2.3.5 Dívčí odborné školy v Československu po roce 1918

I přes povolený přístup na gymnázia stále přetrval zájem o školy umožňující studovat pouze dívkám. Jednalo se o odborné školy poskytující vzdělání pro čistě ženská povolání, čili vychovatelky, sociální služby, švadleny, kuchařky apod.⁸³

V Praze takto fungovala Vyšší škola odborné sociální péče, založená roku 1919. Výuka trvala dva roky, přičemž první rok se probírala teorie a ve druhém již studentky docházely do

---

⁷⁹ *Ženská otázka za první světové války* [online]. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <http://1914-1918.npmk.cz/node/81>

⁸⁰ *Tomáš Garrigue Masaryk* [online]. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/tomas-garrigue-masaryk/zivotopis>

⁸¹ BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. s. 178.

⁸² Tamtéž. s. 187.

⁸³ KASPER, Tomáš, Dana KASPEROVÁ a Markéta PÁNKOVÁ, ed. *"Národní" školství za první Československé republiky*. Praha: Academia, 2018. První republika. s. 71.

ústavů, aby získaly praxi.⁸⁴ VŠOSP vydržela až do roku 1936, kdy byla nahrazena Masarykovou státní školou zdravotnickou a sociální práce v Praze.⁸⁵

Těsně před válkou začala fungovat Ošetřovatelská škola v Hradci Králové, kterou založila kongregace Šedých sester III. Řádu sv. Františka. Nespadala pod stát, sestry ji spravovaly samy. Se školou byl spojen internát, a školné činilo 450 korun měsíčně, což byla vysoká částka. Výuka probíhala ve stejném zřízení jako VŠOSP, první rok byl věnován teorii, druhý praxi v nemocnicích.⁸⁶

2.3.6 Poválečná doba od r. 1945 a komunistický režim

Okamžitě po 2. světové válce byla vyhlášena očista škol od kolaborantů a nacistů, zároveň se uzavřely všechny německé školy, a obnoveny byly vysoké školy uzavřené za války.⁸⁷ Komunistická strana se na I. Celostátním sjezdu učitelů v roce 1946 snaží prosadit jednotnou školu⁸⁸ a zastává se práva na vzdělání pro všechny, což se jim díky Školskému zákonu, ustanovenému r. 1948, podařilo. Škola se tak odpojuje od církve, je zavedena devítileté školní docházka, školy jsou sjednoceny a spadají pod jednotný školský systém.⁸⁹

Pamětníci Květa Podešvová, Miroslav Jirounek a nejmenovaná bývalá učitelka (odmítla ukázat obličej na kameru) vzpomínali na jejich studentský/učitelský život po roce 1968 v dokumentu České televize *Škola normálního života*. Z gymnázia v Mladé Boleslavi vyhodili Jirounka půl roku před maturitou po předchozích konfliktech a za jeho nesouhlas s režimem.⁹⁰ Kantorům se vyhrožovalo a podstupovali prověrky, podle nichž se pak nevyhovujícím osobám znemožnilo být třídními učiteli, neměli tak podle vedení nevhodný vliv na studentstvo. Děti byly učeny obezřetnosti nejen doma, ale i ve škole těmi učiteli, kteří s režimem nesouhlasili, ale nesměli to dát najevo. Výuka se nesla pod obrovským tlakem režimu a s atmosférou strachu

---

⁸⁴ Tamtéž. s. 71.

⁸⁵ Tamtéž, s. 73.

⁸⁶ Tamtéž, s. 74.

⁸⁷ ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky: vysokoškolská příručka pro studenty vysokých škol připravujících učitele*. Praha: SPN, 1983. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). s. 354.

⁸⁸ Tzn. poskytnutí stejného odborného vzdělání a jednotné výchovy na středních školách. *Zákon č. 95/1948 Sb. Zákon o základní úpravě jednotného školství (školský zákon)* [online]. 1948 [cit. 2021-12-06]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-95>

⁸⁹ ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky: vysokoškolská příručka pro studenty vysokých škol připravujících učitele*. Praha: SPN, 1983. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). s. 356-358.

⁹⁰ *Škola normálního života, I. řada: Normalizace* [online]. 2017 [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: https://www.ceskatelevize.cz/porady/11454740577-pribehy-20-stoleti/216562261760001-skola-normalniho-zivota/?_ga=2.167915873.1319876518.1638079684-2094935897.1638079684

a nejistoty.⁹¹ Ve školách se promítala instruktážní videa StB, která poučovala o slušném chování, nebezpečí západního myšlení a obecně se nesla v duchu propagandy tak, aby se z dětí formovali řádní soudruzi.⁹² Už od základní školy se psaly kádrové posudky, které pak určovaly, jakou má člověk šanci na další studium a kariéru. Obecně stačil nesouhlas s režimem či náboženské vyznání.⁹³ Toto nám potvrzuje i výpověď jedné z respondentek, paní Jiřiny Sousedíkové. „*To náboženství, to si pamatuju v té Polance, jak stávkovali lidi, když přišlo nařízení kříže sundat. Já jsem se dostala potom na tu dolní školu, tam byla taková hnusná ředitelka, Mikulicová se jmenovala. To bylo něco hnusného. Ona nařídila, jestli chcete učit, tak musíte donést potvrzení, že vystupujete z církve.*“⁹⁴

Po roce 1968 kvůli politickým čistkám ubylo studentů VŠ, ale pravděpodobně díky nárůstu populace se po r. 1973 čísla zvedla. V přívalu studentů převažovaly ženy – v akademickém roce 1969/1970 studovalo na VŠ 38,6 tisíc mužů a 24 tisíc žen. V roce 1989 už mužská část studentstva čítala 49,2 tisíc hlav, žen studovalo 39,6 tisíc. Přibylo tedy o 5 tisíc více dívek než chlapců.⁹⁵

Celkové feministické hnutí bylo za komunistického režimu využito k šíření propagandy. Popravou Milady Horákové se vyslala jasná zpráva - demokratický feminismus nebude tolerován. Horáková i další odsouzené ženy byly prohlášeny za odpůrkyně socialismu a tím i špatné feministky.⁹⁶ V roce 1965 se ustanovil Československý svaz žen, který podporoval zvyšování kvalifikace žen a zabýval se otázkou umístování patnáctiletých dívek po dokončení studia do pracovního procesu. Předpokládalo se totiž, že počet přijatých dívek ke středoškolskému studiu bude snížen o třetinu, aby se posílily pracovní síly. Taktéž ČSŽ prosazoval zvýšení počtu oborů pro dívčí dorost, jichž byl nedostatek.⁹⁷

---

⁹¹ *Škola normálního života, I. řada: Normalizace* [online]. 2017 [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: https://www.ceskatelevize.cz/porady/11454740577-pribehy-20-stoleti/216562261760001-skola-normalniho-zivota/?_ga=2.167915873.1319876518.1638079684-2094935897.1638079684

⁹² Tamtéž.

⁹³ *Důvěřuj, ale prověřuj. Jak se kádřovalo v dobách totality* [online]. 2013 [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1057801-duveruj-ale-proveruj-jak-se-kadrovalo-v-dobach-totality>

⁹⁴ Příloha č.3: Téma: Vzdělání žen. Interview s Jiřinou SOUSEDÍKOVOU, bývalou učitelkou, 37 let učitelské praxe na Valašsku. Vsetín 3.4.2021.

⁹⁵ *Vysoké školství od roku 1968 do roku 1989* [online]. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20534966/w-3314a5.pdf/4d7ff259-22fe-486a-9544-62cd57e70e83?version=1.0>

⁹⁶ Jechová, K. Cesta k emancipaci. Postavení ženy v české společnosti 20. století. Pokus o vymezení problému. In: *Pět studií k dějinám české společnosti* / Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., 2008. s. 86.

⁹⁷ Tamtéž. s. 86.

2.3.7 Po revoluci 89

Sametová revoluce představovala společenský obrat o 180°. Stejně jako po druhé světové válce, i tady se prováděly čistky od všeho, co připomínalo okupaci. Ve školách se vymazala ruština z povinných předmětů a přebytek učitelů ruského jazyka se řešil jejich rekvalifikací – nejčastěji na cizí jazyky, jako např. angličtina. Také se znovu zavedla víceletá gymnázia a povinná školní docházka byla ustanovena na 9 let.⁹⁸ Je nutno však zdůraznit, že změny neprobíhaly podle historického vývoje, ale spíše podle atmosféry, která vládla v porevoluční společnosti. Opatření se zaváděly tak, aby splnily požadavky lidu.⁹⁹

V následující a poslední podkapitole, která se týká České republiky, si jen krátce shrneme současnou situaci, a jak se současný stát staví k „problematice“ ženského vzdělání.

2.4 Školní prostředí dnes

V České republice jsme měli to štěstí, že proces integrace dívek do školství byl, dá se říci nenásilný a pozvolný. Po revoluci sice nastaly obrovské změny, ale nepatřila mezi ně otázka, zda smí dívky studovat.

Velkou změnu ve školství obecně přinesl vstup do Evropské unie roku 2004, který otočil směr orientace českého školství, jenž se konečně odpoutalo (stejně jako celá země) od zemí východního bloku. Na základě Rámcové dohody, platné od r. 1997¹⁰⁰, mezi vládou České republiky a Evropskou komisí, která zajišťovala účast ČR na programu EU, mohlo Česko čerpat dotace z programu Phare, který tak zajistil realizaci mnoha prospěšných projektů (např. *Vzdělávání učitelů v evropských záležitostech*).¹⁰¹

2.4.1 Podoba školního vzdělávacího systému

V současné době je systém vzdělání postaven takto:¹⁰²

- Mateřská škola – od 2-6 let, docházka povinná po dosažení 5. věku dítěte

---

⁹⁸ MORKES, František. *Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích: (období let 1848-2001)*. Praha: Pedagogické muzeum J.A. Komenského, 2002. s. 97-99.

⁹⁹ Tamtéž, s. 96.

¹⁰⁰ ČR zažádala o vstup do EU již v roce 1996, od té doby se postupně uzavíraly dohody, které vyvrcholily oficiálním vstupem. *Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989 (v oblasti regionálního školství)* [online]. 2010 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz>

¹⁰¹ *Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989 (v oblasti regionálního školství)* [online]. 2010 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz>

¹⁰² *Organizace a struktura vzdělávacího systému* [online]. 2021 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-education-system-and-its-structure-21_cs

- Základní škola (povinná) – devítileté studium rozdělené na první (5 let) a druhý stupeň (4 roky)
- Střední škola – gymnázium s maturitou, konzervatoř, střední vzdělání bez výučního listu, střední vzdělání s výučním listem
- Vyšší odborná škola – zakončena absolutoriem, poskytuje kvalifikaci na odborné činnosti
- Univerzita – bakalářské studium (3 roky), magisterské studium (2 roky), doktorské studium (3 roky)

2.4.2 Postoj ministerstva školství

V roce 1998 se Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zavázalo učinit z genderové rovnosti jednu ze svých priorit. Projevila se však nezkušenost a nečinnost v tomto ohledu, jelikož např. ze slíbených školení pracovníků ministerstva školství o genderové problematice se za deset let (1998-2008) se uskutečnily pouze tři, navíc byly dobrovolné, což se projevilo na účasti. Akademický svět tak trpěl nekompetencí a neznalostí pověřených osob.¹⁰³ Od půlky roku 2017 MŠMT rozvíjí projekt Genderová rovnost na MŠMT. Národní institut pro další vzdělávání (NIDV), patřící pod jeho správu, má na starosti několik vzdělávacích programů na toto téma, mezi jinými např. *Vztahy mezi dívkami a chlapci – podpora pozitivního klimatu a předcházení šikaně* či *Vzdělávání dívek a chlapců bez předsudků*.¹⁰⁴

2.4.3 Národní program rozvoje vzdělávání v České republice

Tzv. Bílá kniha byla vydána roku 2001, aby představovala podle situace redigovatelnou strategii MŠMT ke vzdělávacím cílům. Pojednává o všech stupních vzdělání, od mateřských škol až po vzdělávání dospělých a zájmové činnosti. Má několikatero hlavních cílů napříč šesti hlavními liniemi. Jeden z hlavních cílů v přístupu ke vzdělání je: „Zajistit dostupnost vzdělávání a prostupnost vzdělávací soustavy na všech stupních.“¹⁰⁵ To platí mezi jiným jak pro genderovou rovnost, tak i pro žáky se speciálními potřebami.

2.4.4 Obecné statistiky

Podle údajů Českého statistického úřadu je jasné, že ve společnosti stále ještě existuje slabý koncept „mužských“ a „ženských“ oborů. Čísla z roku 2014 ukazují, že z celkového počtu

¹⁰³ SMETÁČKOVÁ, Irena. *Politika genderové nerovnosti ve vzdělávání* [online]. 2009 [cit. 2021-12-04].

Dostupné z: <https://www.genderonline.cz>

¹⁰⁴ *Gender ve škole* [online]. 2010 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.nidv.cz/old/gender-ve-skole>

¹⁰⁵ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*. [Praha]: Tauris, 2001. s. 89.

8 909 studentů absolvujících Masarykovu univerzitu v Brně tvořily ženy 65%. Vysoká škola polytechnická v Jihlavě zaujala vysokým procentem absolventek (80 %). Avšak Vysoké učení technické v Brně a České vysoké učení technické v Praze udává méně než 30 % absolventek.¹⁰⁶ Z pravidelné statistiky MŠMT vyplývá, že od roku 2010 se zvýšil zájem dívek o vysokoškolské vzdělání. Poslední údaj z roku 2019 říká, že od roku 2010 přibylo v kategorii 25-34 let 60 tisíc vysokoškolsky vzdělaných žen, a ve věkové kategorii 35-44 dokonce o 121 tisíc.¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ *Absolventi vysokých škol očima genderu* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2016/03/21/absolventi-vysokych-skol-ocima-genderu/>

¹⁰⁷ *Ženy a muži v datech 2020* [online]. 31.12.2020 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zeny-a-muzi-v-datech-2020>

3 FRANCIE

3.1 Dívčí vzdělání před 19. stoletím

Stejně jako v kapitolách 2-5, i zde se chci krátce věnovat tomu, co předcházelo samotným změnám od počátku 19. století. Přístup dívek do škol totiž také nebyl ve Francii úplně neznámý koncept, a tendence poskytnout dívkám právo na vzdělání se projevila dávno před zákony Julese Ferryho. Společnost byla však stále (a dlouho ještě bude) přesvědčena o ideální ženě jako o bytosti jemného vystupování a vytríbených mravů.¹⁰⁸

Za ženskou emancipaci se postavil už François Poulain de la Barre, a to ve svém díle *De l'égalité des sexes*, kde se nijak netajil svým názorem, že obě pohlaví jsou si rovna¹⁰⁹, a sepsal i díla o ženském vzdělání (zmněno níže). Naopak slavný Jean Jacques Rousseau byl jeho přesným opakem. Nebyl sice absolutně proti vzdělání žen, ale rozhodně nebojoval za to, aby k dívkám bylo v tomto ohledu přístupováno stejně jako k chlapcům. V páté knize jeho díla *Emil čili o Výchově* se dozvídáme: „*Příroda žádá, aby myslily a usuzovaly (...) aby měly vědomosti a aby stejně tak pěstovaly ducha jako obličej. (...) I ony se musí naučit mnoha věcem, však jen těm, které se pro ně hodí.*“¹¹⁰ Dále prohlašuje, že je nutno, aby ženy cítily cenu moudrosti, aby si ji oblíbily a k tomu je potřeba v nich zájem o moudrost probudit.¹¹¹

Co se samotného vzdělávacího procesu týče, dívky z výše postavených rodin měly určitou „svobodu“ a přístup k domácímu vzdělávání (l'éducation maternelle) už od druhé poloviny 16. století, zejména kvůli jejich pohybu na královských dvorech apod., což vyžadovalo určitou formu vzdělanosti.¹¹² Jako určitou formu sebevzdělání se mohou brát i slavné francouzské salony, které získaly svůj věhlas diskusemi (ať už literárními nebo filosofickými) a jejichž provozovatelky mezi jiným debatovaly s návštěvníky i o ženských právech na vzdělání a lidskou důstojnost. Vedly je vzdělané dámy (např. Mme Swetchine), z nichž mnoho bylo spisovatelkami.¹¹³

---

¹⁰⁸ HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. Knižnice Dějin a současnosti. s. 10.

¹⁰⁹ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Česká historie. s. 34.

¹¹⁰ VÁŇOVÁ, Růžena. *Studijní texty k dějinám pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2003. s. 201.

¹¹¹ Tamtéž, s. 201.

¹¹² LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Česká historie. s. 85.

¹¹³ MAYEUR, François. *L'éducation des filles en France au XIXe siècle*. France: Hachette, 1979. s. 15 a 49.

3.1.1 Klášterní školy

Velmi uznávanou formu vzdělání představovaly klášterní školy, tzv. internáty (*les couvents*). Řádové sestry nabízely jak znalostní, tak mravní vzdělání, a pro rodiče dívek z buržoazních rodin to byla ideální situace. Pravidla však byla velmi přísná a dívky byly odloučeny od rodin. Z kláštera směly vycházet pouze v doprovodu matky a otce, a měly zakázáno přespávat jinde než na internátu. Cílem *couvents* bylo vychovat dívky moudré a slušné, které umí zbožně žít v tehdejší společnosti¹¹⁴ – čili takové, které vyhovují požadavkům tehdejší společnosti. Školní osnovy spočívaly ve výuce náboženství, psaní, šití a čtení (což bylo důležité kvůli znalosti Bible). Zároveň se učily latinsky.¹¹⁵ Tyto klášterní školy byly placené, ale nezapomínalo se ani na chudší dívky – byly pro ně otevřeny školy zdarma, které se však lišily osnovami, osnovy se skládaly pouze ze čtení, psaní a ručních prací. Tzv. malé školy (*les petites écoles*) přidaly ještě ortografii a aritmetiku.¹¹⁶

3.1.2 Velká francouzská revoluce

Velká francouzská revoluce se svým historickým bouřlivým průběhem a následky nevěstila pro dívčí vzdělání nic dobrého. Jediná iniciativa, kterou revoluční spolky přispěly ke změně v dívčím školství, přišla prostřednictvím dekretu předloženém politikem Josephem Lakanalem, uzákoněném 25. října 1795, který (mezi jiným) jasně stanovil, že každá základní škola bude rozdělena na chlapeckou a dívčí část, a dívky se mají učit čtení, počtům a psaní, ručním pracím a samozřejmě i republikánské morálce.¹¹⁷ Lakanal svůj návrh odůvodňoval tím, že jsou to právě ženy (matky), které nám poskytují naše první vzdělání. Ženy podle něj musí být schopny vést domácnost a rodinné záležitosti, pokud jejich manžel zemře.¹¹⁸

Revoluční období nebylo vlídné ani ke klášterům. Honoré Gabriel Mirabeau, filozof a spisovatel, ve svých textech píše: „*Les hommes destinés aux affaires, doivent être élevés en public; les femmes, au contraire, destinées à la vie intérieure, ne doivent peut-être sortir de la maison paternelle que dans quelques cas rares. En général, le collège forme un plus grand nombre des hommes de mérite l'éducation domestique la mieux soignée, et les couvents élèvent*

---

¹¹⁴ MAYER, François. *L'éducation des filles en France au XIXe siècle*. France: Hachette. s. 15.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 16.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 18.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 31.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 32.

*moins de femmes qu'ils n'en gâtent...*¹¹⁹ Kláštery čelily velkému tlaku ze strany *Constituante*¹²⁰ a byly postupně zavírány, včetně jejich škol.¹²¹

3.2 Francouzské školství 19. století

Ač Francie nebyla nováčkem v ženské emancipaci a zaujetí postoje ke vzdělání žen, inspirace k větším změnám přišla až na počátku 19. století, kdy se začala věnovat větší pozornost dílům historických autorů a autorek. Začalo se více rozebírat např. dílo *De l'éducation des dames* z roku 1675 (F. Poulain de la Barre), *De l'éducation des jeunes filles* z roku 1687 (Fénélon) či díla Stéphanie Félicité de Geulis. Ta se však (stejně jako u nás později Marie Dobromila Rettigová) zastávala konceptu ženy jako manželky, matky a hospodyně, a v tomto duchu také svá díla psala.¹²²

3.2.1 Vliv Anne Marie Rivier

Anne Marie Rivier vstoupila do historie zvláště díky své vytrvalosti a nebývalé inteligenci. Tato mladá dívka, původem z buržoazní rodiny, už v době svého první svatého přijímání vyučovala (ústně, ještě neuměla číst a psát) své vrstevníky katechismu a modlitbám, které pochytila od své matky či ze mši. V roce 1786, poté, co se naučila číst, zakládá neplacenou vyučuje zdarma v Montpezatu, a v roce 1794 odchází do Thueyts, kde učí jak dívky, tak chlapce různého věku. V roce 1820 (to už Anne složila věčné sliby a založila svůj řád) se inspektor z Akademie zmiňuje o „Béates venues de Lyon“¹²³, které jsou velmi oblíbené jako učitelky v mnoha farnostech. Vyučovaly čtení, psaní, a přípravě na první svaté přijímání.¹²⁴

3.2.2 Církevní vzdělání

Po nepříznivých podmínkách, za jakých řády existovaly během revolučního období, se pomalu vrací do společnosti jejich vliv. Pomalu se obnovují klášterní školy. Rodiče si však

---

¹¹⁹ „Muži určení k podnikání musí být vychováni na veřejnosti; ženy, které jsou naopak určeny k životu uvnitř, by měly opustit otcovský dům jen ve vzácných případech. Obecně je dáno, že vysoká škola školí větší počet mužů, kteří si zaslouží to nejlepší domácí vzdělání, a kláštery vychovávají méně žen, než kazí...“ (překlad autorky) MAYEUR, François. *L'éducation des filles en France au XIXe siècle*. France: Hachette, 1979. s. 27-28.

¹²⁰ Ústavodárné shromáždění, ustanoveno v květnu 1789 kvůli vyřešení finanční krize zanechané předchozí monarchií. *CONSTITUANTE ASSEMBLÉE NATIONALE (1789-1791)* [online]. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://www.universalis.fr/encyclopedie/assemblee-nationale-constituante/>

¹²¹ MAYEUR, François. *L'éducation des filles en France au XIXe siècle*. France: Hachette, 1979. s. 27.

¹²² LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Česká historie. s. 91.

¹²³ Blahoslavených přicházejících z Lyonu. (překlad autorky).

¹²⁴ CHOLVY, Gérard. *Une école des pauvres au début du 19e siècle: "pieuses filles," béates ou soeurs des campagnes* [online]. 1980 [cit. 2021-12-2]. s.137-138. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41426555>

zvykli posílat své děti do penzionátů, které měly sice náboženský základ, ale učitelky a osnovy byly laické.¹²⁵

3.2.2.1 L'Assomption

Roku 1841 byl matkou Marie-Eugénie založena kongregace *Religieuses de L'Assomption*¹²⁶. Snem matky Marie-Eugénie bylo založit školu pro dívky. Ve svých plánech se zaměřila na dcery notářů, bankéřů, advokátů – jejím cílem bylo v těchto třídách zmírnit negativní názor na *les couvents*. Její klášterní škola však neposkytovala (stejně jako ostatní) vyšší vzdělání, pouze to základní, potřebné pro běžný život ve společnosti. Jedním se však škola *L'Assomption* lišila od zbytku – nezvala si učitele zvenčí, výuka a výchova kompletně spočívala na sestrách.¹²⁷

3.2.2.2 Le Sacré-Coeur

V českém překladu *Řád Nejsvětějšího srdce Ježíšova* byl založen v roce 1800 sestrou Sophie Barat, která se zavázala k vedení dívek ke vzdělání bez rozdílu. Jen rok poté, co sestra Sophie zakládá řád, se díky její neustálé práci otvírá první dům, kde se dívkám poskytuje vzdělání, v Amiens. Postupně cestuje Francií a poté i Evropou, aby zakládala nové a nové instituty, které byly dostupné všem dívkám zdarma.¹²⁸ První oficiální penzionát je po komplikacích otvírán první oficiální penzionát v Paříži roku 1815 a další se otvírají po celém světě (Amerika, Severní Afrika, Evropa) v letech 1840-1845.¹²⁹

Škola Sacré-Coeur nabízela mírně jinou formu výuky, než bylo zvykem v l'ancien Régime¹³⁰, čímž mírně napomohla vnímání klášterní výuky ve společnosti. Nevedla totiž dívky pouze k postudijnímu vstupu do řádu, ale opravdu je připravovala pro život venku. Vyučovala jazyky, umění, ekonomii (použitelnou ve vedení domácnosti) a samozřejmě i ruční práce. Studium trvalo čtyři roky, plus dva, které dívky strávily doplňováním a opakováním získaných

---

¹²⁵ MAYEUR, François. *L'éducation des filles en France au XIXe siècle*. France: Hachette, 1979. s. 34-35.

¹²⁶ Řeholnice Nanebevzetí (překlad autorky) – podle události Nanebevzetí Panny Marie, která byla svým synem Ježíšem Kristem, Synem Božím, vzata po své smrti do nebe před zraky učedníků. *Nanebevzetí Panny Marie* [online]. [cit. 2021-11-05]. Dostupné z: <http://catholica.cz/?id=3731>

¹²⁷ MAYEUR, François. *L'éducation des filles en France au XIXe siècle*. France: Hachette, 1979. s. 39-40.

¹²⁸ *Un peu d'histoire: Sainte Madeleine-Sophie Barat* [online]. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z:

<https://www.religieusesdusacrecoeur.com/nous-decouvrir/un-peu-dhistoire/>

¹²⁹ MAYEUR, François. *L'éducation des filles en France au XIXe siècle*. France: Hachette, 1979. s. 36.

¹³⁰ Starý režim (překlad autorky) – jedná se o společenskou a politickou scénu ve Francii trvající od 16.-18. století. *The Ancien Régime* [online]. [cit. 2021-12-06]. Dostupné z: <https://courses.lumenlearning.com/suny-hccc-worldhistory2/chapter/the-ancien-regime/>

znalostí. Ročně toto vzdělávání stálo rodiny dívek 800 (poté i 1000) franků, což činilo ze školy Sacré-Coeur opět pouhé privilegium výhodně narozených dívek.¹³¹

3.2.3 Vzdělávací kurzy a zkoušky

V první polovině 19. století se objevují kurzy pro dívky, nabízející doplnění vzdělání, přípravu na učitelské zkoušky (povolání učitelky byla v této době jedinou volbou nabízející jakousi podobu kariéry¹³²), některé byly ekvivalentem dnešního CŽV. Probíhaly jedenkrát týdně, a většina z nich byla placených, opět sloužících pouze pro vyšší třídy.¹³³

Pařížská Sorbonna a l'Hôtel de Ville de Paris byly dvě instituce, které nabízely závěrečné učitelské zkoušky. Ty se skládaly z katechismu, morálky, francouzského jazyka, gramatiky, zpěvu, šití apod., a na Sorbonně probíhaly dvakrát ročně (květen/listopad), zatímco l'Hôtel de Ville de Paris je nabízel po celý rok, pouze s nevýhodou, že výsledný certifikát platil pouze v okrese Seine.¹³⁴ Na venkově bylo zvykem posílat dívky do služby, což byl i případ babičky jedné z respondentek, Mme Paulette Taris: „...mes grand-mères ont été qu'à l'école primaires. Après, dans la vie, ma grand-mère, elle a travaillé, elle a cultivé les légumes, elle s'occupait de ménage. Elle faisait ce qu'il faut. (F: Après l'école, elle a été placée.) Elle a été placée à Mont-de-Marsan chez un docteur, elle a s'occupé des enfants et de la cuisine, également. Et après, elle a été à Bordeaux. Là, c'était pareil.“¹³⁵

3.2.4 Druhá polovina 19. století

Léta 1848-1851 se nesou ve znamení chaosu. Pomalu vstupuje na scénu industrializace, což se odráží i ve společenské hierarchii.¹³⁶ Změny ve druhé polovině století se nevyhýbají ani školství. Co se týče univerzitního vzdělání, první žena promující na univerzitě, byla Julie Victoire-Daubié na Filozofické fakultě univerzity v Lyonu roku 1861. Obecně však začaly být ženy ve větším počtu přijímány až od roku 1880, kdy začal platit zákon Camille Sée.¹³⁷

---

¹³¹ MAYEUR, François. *L'éducation des filles en France au XIXe siècle*. France: Hachette, 1979. s. 37-38.

¹³² Tamtéž, s. 77.

¹³³ Tamtéž, s. 67-68.

¹³⁴ Tamtéž, s. 75-76.

¹³⁵ Příloha č. 4: Téma: Vzdělání žen. Interview s Paulette Taris. Pamětnice původem z Francie. Brocas 23.7.2021.

¹³⁶ DUBY, Georges. *Dějiny Francie od počátků po současnost*. V Praze: Karolinum, 2003. s. 501.

¹³⁷ TIKHONOV SIGRIST, Natalia. *Les femmes et l'université en France, 1860-1914: Histoire de l'éducation* [online]. 2009 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://journals.openedition.org/histoire-education/1940>

3.2.4.1 Le loi Duruy

Victor Duruy působil za Druhého císařství jako ministr školství. V roce 1867 vešel v platnost jeho zákon o nutnosti zřídit školu pro dívky, pokud má území více než 500 obyvatel. Toto vzdělání bylo poskytováno zdarma.¹³⁸

3.2.4.2 Le loi Falloux

Ustanovení platné od roku 1850 uzákoňuje pouze základní vzdělání pro dívky, což je ale velký krok, jelikož do té doby si rodiče mohli vybrat, zda pošlou své dcery do škol, či ne.¹³⁹ Zbavuje řádové sestry povinnosti mít učitelský diplom. Zároveň stanoví, že v místech s více než 800 obyvateli má existovat škola pro dívky, pokud to podmínky umožňují.¹⁴⁰

3.2.4.3 Le loi Ferry

Jules Ferry byl nástupcem Victora Duruy na postu ministra školství v období Třetí republiky. Jeho zákon z roku 1882 není tak úplně revolučním a novým, protože zavedení bezplatného školství, o kterém mimo jiné pojednává, už přišlo za Duruye. Ferry se však postaral o to, aby školství bylo povinné pro obě pohlaví od 6 do 13 let. Zároveň úspěšně odděluje církev a stát, jelikož ruší náboženskou výchovu a na její místo dosazuje výchovu mravní.¹⁴¹

3.2.4.4 Le loi Camille Sée

Jeden z nejvýznamnějších zákonů v historii dívčího školství je právě tento zákon. Vstoupil v platnost 21. 12. 1880 a umožnil dívkám obdržet i vyšší vzdělání, než jen to základní. Zároveň přidává do osnov povinnou chemii a gymnastiku a maže povinnou výuku náboženství. Spustil také několikaletý proces, na jehož konci stálo zakládání dívčích *lycées* a *collèges*, čili středních škol. První *lycée*s vznikla v Lyonu, Bordeaux, Amiens či Montpellier, a první *collège* vzniká v Auxerre.¹⁴² Trvá však téměř dvě dekády, než si společnost na tuto změnu zvykla a přijala ji, zvláště díky vlivu katolíků, kteří tyto školy odsoudili. Nedostatek těchto institucí však tkvěl v jejich nestabilitě a nespolehlivosti, nepřipravovaly na život, byly spíše na obdržení diplomu bez velké šance na uplatnění a hlavně bez státní zkoušky.¹⁴³

---

¹³⁸ Jules Ferry rendait l'enseignement primaire obligatoire [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.gouvernement.fr/partage/10037-jules-ferry-rendait-l-enseignement-primaire-obligatoire>

¹³⁹ MAYEUR, François. *L'éducation des filles en France au XIXe siècle*. France: Hachette, 1979. s. 101.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 103-104.

¹⁴¹ Jules Ferry rendait l'enseignement primaire obligatoire [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.gouvernement.fr/partage/10037-jules-ferry-rendait-l-enseignement-primaire-obligatoire>

¹⁴² Tamtéž. 139-152.

¹⁴³ Tamtéž, s. 153.

3.3 Francie ve 20. století

Pokud bylo 19. století francouzské historie plné zvrátů, 20. století je ještě bouřlivější. Dvě světové války a rychle se měnící svět přispěly k častým změnám, kterým byla společnost ve Francii vystavována.

3.3.1 Školské reformy a jejich důsledky

Změny přicházejí do francouzské školství hned od počátku 20. století. Rok 1902 přináší reformu o středoškolském vzdělání chlapců, která nastolila latinsko-jazykovou maturitu (*baccalauréat*), která měla pověst velmi lehce zvládnutelné zkoušky.¹⁴⁴

V roce 1905 *collège Sevigné* začala připravovat výuku latinského jazyka, aby mohla být možnost splnění této zkoušky nabízena i dívkám, a jejich příkladu postupně následují i pařížské penzionáty a lycea. Na tuto zkoušku byli povolávání profesori z chlapeckých gymnázií, jelikož učitelé na dívčích školách nevěnovali výuce starých jazyků pozornost.¹⁴⁵

Roku 1959 je přijata reforma školského systému, která školy dělí vzestupně podle úrovně vzdělání na *écoles maternelles* – docházka od 2-6 let věku, *écoles primaires* – pětileté studium, *collèges* – čtyřleté studium, *lycées* – dvouleté či tříleté studium, *universités* a *écoles professionnelles* (vysoké odborné školy). Reforma zároveň ustanovuje desetiletou povinnou školní docházku.¹⁴⁶

Roku 1969 v platnost vešel zákon rozdělující vysokoškolské vzdělání na třístupňové – bakalářské, magisterské, doktorské. Po dvou letech studia VŠ studenti obdrželi diplom a mohli si hledat uplatnění. Po dalším roce studia mohli dostat licenciát, nebo pokračovat ještě jeden rok a obdržet magisterský diplom. Nejvyšší úroveň studia bylo doktorské studium, zakončeno disertační prací.¹⁴⁷

V roce 1975 je uzákoněn tzv. *loi Haby*, který zavádí jednotný typ *collège* – čili jednotné gymnázium. Nic se tímto neměnilo na dvousložkovém školním systému (státní vs. soukromé školy), a toto studium bylo bezplatné.¹⁴⁸

---

¹⁴⁴ SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty skupiny studijních oborů 76 Učitelství na fakultách připravující učitele v ČSR*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). s.337

¹⁴⁵ Tamtéž. s. 337.

¹⁴⁶ Tamtéž, s.337.

¹⁴⁷ Tamtéž, s.337.

¹⁴⁸ *Le loi Haby* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.etudier.com/dissertations/La-Loi-Haby/200560.html>

3.3.2 Ženy na univerzitě

Univerzity otevřely své dveře ženám už v předchozím století, ale až první polovina 20. století ukázala nárůst dívčího zájmu o vysokoškolské studium. S možností maturity se totiž dívkám otevřely dveře k vyššímu vzdělání. Konkrétně v letech 1910-1911 je vidět první větší nárůst počtu vysokoškolaček.¹⁴⁹ V roce 1900 čítaly univerzity 624, v roce 1905 už 1 148 a v roce 1914 už dokonce 2547 studentek.¹⁵⁰ Je vidět, že zájem vzrůstal velmi rychle.

Z nabízených fakult (lékařská, vědecká, právnická, farmaceutická a filozofická) projevují ženy největší zájem o studium na filozofické fakultě a následnou učitelskou kariéru.¹⁵¹ Procentuálně jsou ženy na jednotlivých fakultách v roce 1923 zastoupeny následovně:

- Farmaceutika 3,4% z celkového počtu studentů
- Právo 6,8% z celkového počtu studentů
- Věda 16,8% z celkového počtu studentů
- Lékařství 17% z celkového počtu studentů
- Filosofie 44,7% z celkového počtu studentů¹⁵²

3.3.3 Válečná období

1. světová válka, stejně jako v každé dotčené zemi, zanechala svou stopu na celé francouzské společnosti. V pracovním trhu neměl muže povoláné na frontu kdo jiný zastoupit než ženy. Polovina povolaných učitelů ze všech stupňů vzdělávání padla v boji.¹⁵³ Ubylo jak studentů, tak profesorů. Nahrazovaly je mladé studentky, které ještě ani nedodělaly školu či důchodci. Školy v bombardovaných územích trpěly destrukcí. Téma války vstupuje do školních osnov a ve výuce se klade obrovský důraz na vlastenectví.¹⁵⁴

2. světová válka přináší ekonomickou krizi a potřebu válečné výroby. Jako výsledek vzniká velké množství odborných škol, ze 300 v roce 1940 se jejich počet zvyšuje na 897 v roce 1944.¹⁵⁵ Následky této války jsou dlouhodobé. Během let 1939-1946 bylo zničeno na deset tisíc vzdělávacích zařízení. Svou daň ve školství si válka mezi jiným vybrala i na číslech maturantů,

---

¹⁴⁹ MAYEUR, François. *L'éducation des filles en France au XIXe siècle*. France: Hachette, 1979. s. 169.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 169.

¹⁵¹ Tamtéž, s.169.

¹⁵² MAYEUR, François. *L'éducation des filles en France au XIXe siècle*. France: Hachette, 1979. s. 171.

¹⁵³ DUBY, Georges. *Dějiny Francie od počátků po současnost*. V Praze: Karolinum, 2003. s. 628-69.

¹⁵⁴ LAFON, Alexander. *L'enseignement de la Grande Guerre de 1914 à nos jours. Entretien avec Benoit Falaize* [online]. 2018 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://actualites.ecoledeslettres.fr/sciences-humaines/histoire-sciences-humaines/lenseignement-de-la-grande-guerre-de-1914-a-nos-jours-entretien-avec-benoit-falaize/>

¹⁵⁵ PROST, Antoine. *Histoire de l'enseignement et de l'éducation IV. Depuis 1930*. Éditions Perrin, 2004. s. 24.

kterí ve čtyřicátých a padesátých letech přišli ke zkoušce. Bylo jich pouhých 59 000.¹⁵⁶ Pokud se zaměříme na celé feministické hnutí, jedna dobrá věc, kterou si odneslo z druhé světové války, bylo volební právo žen, uzákoněno roku 1944. To napomohlo postupnému přijetí ženského pohlaví do úřadujících institucí a v roce 1997 už ženy tvořily 30% poslaneckých mandátů.¹⁵⁷

3.3.4 Změny ve druhé polovině 20. století

Veškeré změny ve školství přispěly k tak dlouho potřebné změně vnímání školního vzdělání nejen žen, ale všech dětí. Pomalu, ale jistě se začala vzdělanost považovat za nutnou součást společenské integrace. Můžeme to vidět na rostoucích číslech studujících dětí. Ještě v roce 1945 byl počet dětí ve státním i soukromém vzdělávacím sektoru 737 000. V polovině 70. let to bylo 5 milionů. Na vysokých školách studovalo v roce 1975 751 000 mladých, oproti 126 000 studentům v roce 1951. Na středních i vysokých školách rostly počty žáků až do roku 1998, kdy počet studentů středních škol činil 5,7 milionu a vysokých škol 2,1 milionu.¹⁵⁸ Ještě stále však nevymizel názor o nepotřebnosti vzdělání pro ženu, což potvrzuje respondentka Paulette Taris (doplňuje ji její rozhovoru přítomná dcera) a uvádí příklad svého manžela: „*Je crois quand il avait quelque chose, c'était pour lui...les enfants... (F: On lui appartenait.) Je comprends pas... (F: Mais c'était peut-être l'éducation de son père. Papa, il nous aimait, mais il était violent. Papa, attention. Il était plus doux avec les garçons qu'avec les filles.) Il voulait que les filles...sont en ligne droit. (F: Si on a fait études, c'est maman. C'est maman qu'elle m'a fait récité tout en cachette. Papa il rallaît. Quand je suis parti à Bordeaux, il voulais plus me parler. Pour Papa, c'était pas important, si on fasse les études. Ce qui était plus important, c'était qu'on soit droit. Quand on est parti loin, il pouvais pas nous surveiller.)*“¹⁵⁹

V poslední podkapitole mé práce krátce shrnu současný stav vzdělání ve Francii a postoj, který francouzské ministerstvo školství k rovnosti mezi dívkami a chlapci zaujímá.

---

¹⁵⁶ KASMI, Hakim. *Le défi de la scolarité en France au sortir de la Seconde Guerre mondiale* [online]. 2020 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://actualites.ecoledeslettres.fr/sciences-humaines/histoire-sciences-humaines/lenseignement-de-la-grande-guerre-de-1914-a-nos-jours-entretien-avec-benoit-falaize/>

¹⁵⁷ SINEAU, Mariette. *Femmes et République : vers la République paritaire (1997-2020)* [online]. 2021 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.vie-publique.fr/parole-dexpert/278686-femmes-et-republique-vers-la-republique-paritaire-1997-2020>

¹⁵⁸ DUBY, Georges. *Dějiny Francie od počátků po současnost*. V Praze: Karolinum, 2003. s. 837-838.

¹⁵⁹ Příloha č. 4: Téma: Vzdělání žen. Interview s Paulette Taris. Pamětnice původem z Francie. Brocas 23.7.2021.

3.4 Rovnoprávnost ve 21. století

Vzdělání je ve Francii svěřeno třem druhům škol. Prvním je *école publique* – státní neplacená škola, druhá je *école privée sous contrat* – soukromá placená škola, řídí se státním programem, a poslední je *école privée hors contrat* – soukromá placená škola, bez smlouvy se státem, který ji nedotuje ani nekontroluje (Montessori školy).¹⁶⁰ Povinný pobyt dítěte ve školském systému rozděleno do 4 etap.¹⁶¹ Pro lepší přehlednost jsou uvedeny v následujícím seznamu:

Maternelle – mateřská škola od 3-6 let

- rozdělena do 3 sekcí podle věku: petite (malá), moyenne (střední), grande (velká)

Elémentaire – základní škola od 6-11 let (ekvivalent prvního stupně na českých ZŠ)

- rozdělena do 5 tříd (CP, CE1, CE2, CM1, CM2)

- tyto dvě etapy dohromady tvoří tzv. *l'école primaire*

Collège – střední škola od 11-15 let

- rozdělena na třídy – classes de 6ème, 5ème, 4ème a 3ème

Lycée – lyceum od 15-17 let

- 2 druhy lyceí: *všeobecně vzdělávací a technologické* (3 třídy – Seconde, Première, Terminal) – zakončeno maturitou

odborné – teoretická výuka se střídá s praxí přímo v daném oboru

Nepovinnou součástí vzdělávacího systému jsou vysoké školy - *l'Université* – univerzita (bakalářské, magisterské, doktorandské studium) nebo různé vysoké školy se zaměřením na daný obor (architektura, umění apod.).¹⁶²

3.4.1 Vládní závazky

Na každých 5 let je vytvářena *La convention interministérielle* – Meziresortní úmluva zabývající se rovností mezi dívkami a chlapci, ženy a muži ve vzdělávacím systému. V Úmluvě

---

¹⁶⁰ *Comprendre le système scolaire français en 5 minutes* [online]. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://en.ecolem.fr/blog/2019/5/9/comprendre-le-systeme-scolaire-francais-en-5-minutes>

¹⁶¹ *Comprendre le système scolaire français en 5 minutes* [online]. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://en.ecolem.fr/blog/2019/5/9/comprendre-le-systeme-scolaire-francais-en-5-minutes>

¹⁶² *Les études supérieures en France* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <http://www.institutfrance.si/les-etudes-suprieures-en-france.2.html>

např. z roku 2013 se dočteme, že se ministerstva pod ní podepsaná zavazují mimo jiné i k výchově ke vzájemnému respektu, osvojení a předávání kultury genderové rovnosti apod.¹⁶³ Úmluva z roku 2019 zase slibuje, že bude náležitě školit zaměstnance vzdělávacích zařízení, přibližovat žákům politiku rovnosti aj.¹⁶⁴ Na výsledek těchto snah si však musíme počkat ještě 2 roky. Současný prezident Emanuel Macron označil rovnost muže a ženy jako „velkou národní kauzu“ („grande cause nationale“) svého pětiletého plánu.¹⁶⁵

3.4.2 Současná situace v číslech

I přesto statistika říká, že dívky dosahují lepších vzdělávacích výsledků než chlapci, což jim poskytuje větší šanci být připuštěny k maturitě. V roce 2017 mělo 84% dívek maturitu a většina z nich po lyceu šla na všeobecně vzdělávací obory, zatímco nejméně žen studovalo přírodní vědy (inženýrů žen bylo v roce 2016 pouhých 28%). Nijak jim jejich výsledky ale nepomáhají na pracovní půdě, kde jsou i jinak platově hodnoceny než jejich mužští kolegové.¹⁶⁶

---

¹⁶³ *Le bulletin officiel de l'éducation nationale, de la jeunesse et des sports* [online]. [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: https://www.education.gouv.fr/bo/13/Hebdo6/MENE1300072X.htm?cid_bo=67018

¹⁶⁴ *Égalité entre les filles et les garçons* [online]. [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.education.gouv.fr/egalite-entre-les-filles-et-les-garcons-9047>

¹⁶⁵ *Égalité entre les filles et les garçons* [online]. [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.education.gouv.fr/egalite-entre-les-filles-et-les-garcons-9047>

¹⁶⁶ *Filles et garçons sur le chemin de l'égalité, de l'école à l'enseignement supérieur* [online]. 2019 [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.education.gouv.fr/filles-et-garcons-sur-le-chemin-de-l-egalite-de-l-ecole-l-enseignement-superieur-edition-2019-11861>

ZÁVĚR

Jako cíl této práce jsme si stanovili popsat proces zapojení žen do vzdělávacího systému v průběhu uplynulých dvou století a dnes, a zároveň se pokusit zodpovědět otázku, zda bylo feministické hnutí úspěšné a my můžeme prohlásit, že jejich snaha poskytnout dívkám adekvátní vzdělání nepřišla nazmar a spravedlnost byla nastolena.

Předtím, než jsme ale mohli věnovat pozornost historii dívčího vzdělání, však bylo nutno pochopit, odkud vlastně tato snaha pochází, kdo je za ni zodpovědný a k čemu se váže. To nám poskytla první kapitola o feministickém hnutí, která nám představila nejen teoretickou stranu tohoto pojmu, ale i jeho historický vývoj a několik osobností, které se k němu za svého života hlásily. Víme tedy, že feminismus je (zjednodušeně řečeno) ideologie, bojující za rovnoprávnost žen ve světě.

Poté, co jsme si objasnili historii feminismu, jsme se mohli zaměřit na historii nejdříve českých zemí. Zjistili jsme, že školy pro dívky, zakládáné v 19. století na našem území, byly dílem soukromníků nebo ženských spolků, avšak ne Habsburská monarchie. Nejvíce k rozvoji dívčího vzdělání přispěli jednotlivci, kteří byli ochotní s tímto přesvědčením vystoupit a pokusit se o změnu. Můžeme jmenovat například Elišku Krásnohorskou, Bohumilu Rajskou, či Vojtěcha Náprstka. Z nich nejvíce vystupuje Eliška Krásnohorská a její spolek Minerva, který založila, aby mohla zařídit roku 1890 vznik prvního dívčího gymnázia.

Při porovnání 19. a 20. století v Čechách je jasné, že největší vlna emancipace proběhla na přelomu těchto dvou století. Ať už zmíníme otevření univerzit pro ženské posluchačky, nebo gymnázium Minerva, 20. století už takové záchvěvy nezažívá a spíše zdokonaluje, co konec 19. století začal. Ve víru 1. světové války, s vyhlášením První republiky aby ta byla vzápětí rozmetána 2. světovou válkou, s příchodem komunismu a revolucí na konci 80. let...naše země zažila mnohé., a každý z režimů si chtěl školství přizpůsobit svému ideálu. To se projevilo na mentalitě Čechů, kteří se naučili, že škola ne vždy znamená bezpečný zdroj opravdového vzdělání.

Při zkoumání francouzské historie jsme narazili na podivnou apatii, která po původních bouřlivých začátcích feministického hnutí provází otázku dívčího vzdělání. Existují klášterní školy, kurzy, ale v převažující většině je širší vzdělání privilegiem, rezervovaným pro buržoazní a bohaté rodiny. Ukázalo se, jak obrovský podíl na vzdělání nesla církve. Jednotlivé řády jako Sacré-Coeur či L'Assomption hrají ve školství obrovskou roli a jejich přispění k ženské vzdělanosti nelze popřít. 19. i 20. století jsou provázeny mnoha reformami a zákony, které

postupně upevňují dívčí školství a dokazují, že mnoha vysoce postaveným lidem, jako byl Victor Duruy, Camille Sée či Jules Ferry, nebylo veřejné vzdělání lhostejné. 20. století nezaostává, i když je školství poznamenáno násilnostmi 2. světové války, rychle se vzpamatovává a do roku 1998 úspěšně přibývá studentů. Na konci obou částí věnovaných jednotlivým zemím jsme krátce shrnuli otázku rovnosti v současných vzdělávacích systémech České republiky a Francie.

V přílohách jsme se věnovali rozhovorům se dvěma pamětnicemi, jedné z Česka, druhé z Francie. Představily nám svůj život a své zkušenosti se školou a vzděláním, a my jsme tak (alespoň částečně) nahlédli do reality školy minulého století. Na zkušenostech obou respondentek vidíme spíše rozdílnou výchovu: u respondentky z Francie, Mme Paulette Taris, to byl spíše otec, který podporoval její vzdělání. Spolu se svou dcerou vzpomíná takto: „*C’était papa qui a s’occupé de notre scolarité. Il me faisait faire de dictée, des choses comme ça. J’étais très proche de papa. (F: Il aurait été d’accord si tu fasse des études supérieur) Oui.*“¹⁶⁷ Paní Jiřina Sousedíková z České republiky zase zmiňuje, že její matka byla na učení důsledná, otec byl benevolentnější: „*Tatínek vždycky byl ten, který mi všechno povolil. Já když se na to dnes dívám. Hrál na harmoniku, zpíval, rád se pohyboval mezi mladými lidmi, byl takový romantik, takový trošičku, ještě že měl tu maminku, která ho stahovala zpátky do reality.(...) Když maminka viděla, že čtu knížku, tak ona to viděla tak, že mrhám časem a že se neučím.*“¹⁶⁸

Pokud se věnujeme pouze ČR a Francii, mohli bychom říci, že v otázce ženského vzdělání byly učiněny velké pokroky, stačí to však? Se vzděláním je spojeno i uplatnění, které je sice na papíře zajištěno, ale v praxi často vypadá jinak. Narážíme zde totiž na překážku v podobě společenské mentality, která se sice částečně odpoutala od svého přesvědčení, že žena má být doma a inteligence je nebezpečná, ale zato dnes lpí na předsudcích a stereotypech. Dokud ty nevymýtíme, nebude předsevzetí rovnosti nikdy schopno dojít svého naplnění.

---

¹⁶⁷ Příloha č. 4: Téma: Vzdělání žen. Interview s Paulette Taris. Pamětnice původem z Francie. Brocas 23.7.2021.

¹⁶⁸ Příloha č.3: Téma: Vzdělání žen. Interview s Jiřinou SOUSEDÍKOVOU, bývalou učitelkou. 37 let učitelské praxe na Valašsku. Vsetín 3.4.2021

RESUMÉ

L'éducation des filles est sans doute liée au mouvement féministe, qui cherche à assurer l'égalité entre les sexes dans toute la société, que ce soit dans le domaine de l'éducation, du milieu de travail ou de la politique. Le mémoire intitulé *L'intégration et l'éducation des femmes et des minorités dans l'enseignement tchèque et français du XIXe siècle jusqu'à présent* traite de l'histoire de ces deux pays et de leur lutte pour les droits des femmes à l'éducation. Le mémoire est divisé en deux parties. La première est exclusivement théorique et se compose de deux autres parties. La première partie approche de la situation dans les territoires tchèques, qui se recoupe progressivement au fil des siècles et se termine aujourd'hui, où elle s'arrête à la situation actuelle dans les écoles. La deuxième traite de la France, de son histoire et, comme la partie précédente, s'arrête progressivement au cours de chaque siècle et décrit les changements et les progrès réalisés en matière d'éducation des filles.

Le féminisme apparaît dès le XVe siècle, lorsque l'écrivain Christine de Pisan publie des livres sur la vie d'une femme dans les circonstances difficiles de l'époque, devenant un pionnier du féminisme. Il y a des vagues successives de féminisme, chacun fixant l'objectif de lutter contre les différents problèmes auxquels les femmes viennent de faire face. La première vague a été caractérisée par des efforts pour réaliser les droits fondamentaux, tels que le droit de vote ou d'éducation. La deuxième vague s'est heurtée au manque de femmes aux postes de direction et au patriarcat sous-jacent à tous les problèmes. La troisième vague visait à détruire les stéréotypes qui circulaient dans la société à l'époque sur les femmes. Ils ont cherché à redéfinir la beauté, la sexualité, le sexe et la féminité en général. Les quatrième et cinquième vagues se sont concentrées sur la lutte contre la violence sexiste, trop normalisée par la société, ainsi que sur la liberté de choix de la femme, son droit de choisir sa carrière, son mode de vie, ses vêtements, etc. Les célèbres féministes sont Sojourner Truth (un ex- esclave américain), Mary Wallstonecraft, Olympe de Gouges, ou Betty Friedan.

Alors que les travaux examinent l'évolution de la situation à partir du XIXe siècle, la tendance à l'éducation des filles s'est manifestée auparavant. Sur le territoire tchèque, c'est l'impératrice Maria Theresa et sa réforme scolaire de 1774 qui rendent la scolarité obligatoire. Les écoles étaient divisées en écoles principales, triviales et normales. Entre autres, Jan Amos Komensky, le plus célèbre éducateur tchèque de l'histoire, a lutté pour le droit des filles à l'éducation.

Au XIXe siècle, l'émancipation des femmes n'est pas si bien vu, et si les femmes reçoivent une éducation, c'est dans des internats, des institutions privées ou des écoles monastiques. Mais ces institutions ont été payées, donc une bonne éducation a été un grand privilège réservé aux familles riches. Les filles des écoles publiques quittent l'école après la deuxième année d'études et, comme nous apprennent de l'auteur Věnceslava Lužická, les élèves qui décident de poursuivre leurs études en vertu de la loi scolaire de 1805, qui autorise des études plus longues, sont souvent acceptés négativement par les enseignants des salles de classe dominées par les garçons.

Les filles issues de familles aisées ont bénéficié de ce que l'on appelle l'école maternelle, où les familles ont invité des enseignants de piano, de mathématiques, de littérature, etc. à enseigner à leurs enfants à leur lieu de résidence. La société vit toujours dans la conviction qu'une fille ne devrait se marier seulement à un homme jugé de bon parti par la famille, et l'enseignement supérieur est inutile pour elle.

Au fur et à mesure que le texte nous apprend, les écoles supérieures de filles sont la prérogative de la seconde moitié du XIXe siècle. L'École supérieure des filles de Prague a été fondée en 1863. Le premier gymnase de filles est Minerva, fondé par Eliška Krásnohorská en 1890, qui a progressivement obtenu le droit à l'examen d'État - diplôme. Les portes des universités s'ouvrent aux filles, mais ce n'est qu'en 1901 que la première femme obtient son premier diplôme universitaire à la faculté de philosophie.

L'Église a une influence irréfutable sur l'éducation. Depuis le XVIIIe siècle, les écoles monastiques sont actives sur le territoire tchèque, et jusqu'au début du XIXe siècle, les religieuses ont connu une grande popularité dans la société. Leurs internats offrent une éducation morale ainsi qu'un enseignement de l'écriture, de l'artisanat, de la lecture et de la religion. Cependant, au début du XIXe siècle, il y a des voix critiques qui protestent contre la séparation de la famille auquel les filles sont confrontées lorsqu'elles entrent dans une telle école.

Aux XIXe et XXe siècles, nous voyons des sociétés de femmes actives, qui ont un énorme crédit pour l'éducation des filles. Des sociétés comme Minerva ont défini le XIXe siècle ; au XXe siècle, beaucoup d'autres sont actives. Le Conseil national des femmes, dirigé par František Plamínková, L'Académie des filles, qui a fondé sa propre école de grammaire des filles à Morava, apporte des changements à une société aussi conservatrice. La personnalité de František Plamínková est un atout énorme pour la première moitié du XXe siècle. Elle

s'implique sans relâche dans les sociétés féminines, s'infiltrer dans la politique, donne des conférences et coopère avec le Président Masaryk, au nom du mouvement d'émancipation des femmes.

Nous en venons à la période des deux Guerres Mondiales et de la Première République, qui a été déclarée pendant l'entre-deux-guerres. Les deux conflits ont fait un lourd tribut à l'éducation, au milieu d'une pénurie d'enseignants appelés à se battre, d'une pénurie matérielle de besoins et, surtout, de la pression psychologique que la population a subie au cours des deux guerres. Au cours de la Première Guerre mondiale, l'accent a été mis sur le patriotisme, qui a été transmis aux élèves par le biais de chansons, de poèmes et d'enseignements scolaires. Entre les guerres, lorsque la Première République a été déclarée, grâce au Président Masaryk, le mouvement féministe a prospéré. Masaryk, avec sa femme, l'a soutenu, et sa coopération avec les associations féminines l'a prouvé.

La Seconde Guerre mondiale a été beaucoup plus dévastatrice pour la République tchèque. Les nazis ont délibérément dévasté tout ce qui ressemble ou est lié au patriotisme tchèque. Les élèves juifs disparaissent des écoles, tandis que l'admission des élèves des deux sexes dans les écoles est fortement limitée.

Après la fin de la guerre et l'avènement du communisme, la peur est restée dans la société. Le socialisme introduit le russe obligatoire dans les écoles, adapte le programme d'études au modèle oriental et, pour le mouvement féministe, son émergence pose des problèmes importants. Après l'exécution du Dr. Milada Horáková et la condamnation d'autres femmes, ces dernières ont été déclarées ennemies du régime et tout a été fait pour détruire le « féminisme démocratique ». L'année 1968 a gravement nui aux statistiques avec ses purges politiques, mais après 1973, il y a plus d'étudiants, dont le nombre est dominé par les femmes.

La révolution signifiait un virage à 180 degrés, une scolarité de neuf ans fut introduite, les enfants n'étaient pas mis à l'écart de leurs études comme sous le communisme, mais des changements furent introduits pour s'adapter à la société.

Dans le chapitre sur l'état actuel de l'éducation, nous constatons que le Ministère de l'éducation s'est engagé à propager une culture de l'égalité dans les écoles, mais dans la pratique, cette promesse est déjà légèrement à la traîne, principalement en raison de l'inaction dans le respect de ces engagements. Néanmoins, le nombre de filles dans les domaines techniques a augmenté et l'éducation est plus libre que jamais.

En ce qui concerne la France et son point de vue sur l'éducation des filles, ce pays ne se tiens pas si loin derrière les pays tchèques. Comme les Tchèques, il y a des partisans de l'éducation des filles bien avant le début de la période que nous avons étudié, comme François Poulain de la Barre. En revanche, l'un des éducateurs les plus célèbres en France, Jean Jacques Rousseau, fermement opposé à ce sujet, estime que les filles n'ont pas besoin d'un enseignement supérieur autre que celui qui leur convient.

Les salons français très célèbres, sont souvent dirigés par des femmes intelligentes (par exemple Mme de Schwetchine). Les propriétaires offrent en même temps des connaissances et des conversations sociales plus approfondies. Il y a un débat sur les droits des femmes à l'éducation et à la dignité, des salons littéraires et philosophiques où les gens se réunissent pour discuter de ces sujets.

La première éducation est donnée aux enfants à la maison, alors que la tâche de leur apprendre à lire et à écrire incombait à leur mère. Elle leur a permis de connaître la religion, et les filles ont été amenées à travailler et à se familiariser avec le ménage. C'est ce fait qui a conduit Joseph Lukanal au XVIIIe siècle à faire appliquer la loi de 1795, qui élargissait le programme d'éducation des filles au-delà de la lecture, de l'écriture, du calcul, de la religion et du travail manuel, ainsi que l'éducation à la moralité républicaine. Lukanal croit que les mères doivent pouvoir transmettre ces compétences et ces leçons à leurs enfants, car elles sont la source des premières connaissances qu'un enfant reçoit dans ce monde.

Nous avons constaté que, comme sur les terres tchèques, les monastères et l'église du XIXe siècle jouaient un rôle plutôt majeur dans l'éducation des filles. Les religieuses enseignent aux riches filles issues de familles nobles et bourgeoises dans leurs institutions - ici, par exemple, au Sacré- Coeur ou à L'Assomption. Mais à partir du XVIIIe siècle viennent encore les religieuses rurales qui enseignent aux enfants des deux sexes complètement gratuitement. L'éducation au monastère est très populaire, les filles du Sacré- Coeur sont préparées non seulement à la vie d'ordre, mais aussi à la circulation dans la société et à la maternité.

Dans la seconde moitié du XIXe siècle, nous constatons que le chaos règne. C'est une période d'incertitude et de changement social. Cette période s'est accompagnée de nouvelles lois et de réformes scolaires, qui ont toutes eu un impact majeur sur les conditions d'éducation des filles. La loi Jules Ferry, de 1882 a rendu l'enseignement obligatoire pour tous les enfants de 6 à 13 ans. La loi Camille Sée a ouvert la porte à l'enseignement secondaire pour les candidates, permettant aux filles de fréquenter officiellement les écoles secondaires et de

poursuivre leurs études. Cette loi a créé un lycée pour les filles à Bordeaux, Amiens, Lyon ainsi que Montpellier.

Les universités s'ouvrent enfin aux filles pendant cette période. Victoire-Daubié est donc la première femme à avoir obtenu son diplôme à la faculté de philosophie dès 1861, mais les filles s'intéressent davantage à l'enseignement supérieur à partir de 1880.

Les réformes s'étendent sur le XXe siècle, où l'introduction de l'examen d'État en langue latine dans les établissements d'enseignement pour garçons a déjà eu lieu en 1902. En conséquence, l'introduction de ce test dans les écoles secondaires pour filles commencera en 1905. Une autre réforme de 1959 se traduit dans le système scolaire. Il est divisé en jardins d'enfants, écoles primaires, collèges, lycées, collèges et universités. La durée de la scolarité est de dix ans.

En 1923, les statistiques révèlent la préférence des femmes dans le choix d'un domaine universitaire. Les filles les moins scolarisées fréquentent la faculté de pharmacie (3,4 % du nombre total d'étudiants), mais 44,7 % des femmes parmi les étudiants de la faculté de philosophie.

Nous arrivons à une période de guerre qui fait énormément de victimes dans les écoles. En raison des départs à la retraite des enseignants, les écoles sont obligées de les remplacer par de jeunes étudiantes. Jusqu'à 10 000 bâtiments ont été détruits par des bombardements pendant la Seconde Guerre mondiale. Il n'y a que 59 000 personnes âgées qui ont obtenu leur diplôme dans les années 40 et 50. Cependant, une victoire pour le mouvement d'émancipation découle de cette période sombre : Le droit de vote a été accordé aux femmes en 1944.

Dans les annexes on peut se familiariser avec les expériences de deux femmes interrogées, qui nous racontent de leurs études et des conditions sociales dans lesquelles elles ont grandi et travaillé, au moyen d'interviews semi-structurées.

Dans nos jours, les ministères français signent la Convention tous les cinq ans, qui est précisément consacrée à l'égalité des sexes dans l'éducation. Ils s'engagent ici à atteindre divers objectifs et projets visant à améliorer la situation. En 2013, l'objectif était, entre autres, de favoriser le respect mutuel, d'adopter et de transmettre une culture d'égalité entre les sexes, etc. Pour sa part, la Convention de 2019 prévoit, pour les cinq prochaines années, la diffusion de la culture et de l'égalité entre les sexes parmi les élèves, ou une formation suffisante du personnel des établissements d'enseignement. On saura si ces engagements ont été couronnés de succès en 2024.

Seznam použitých informačních zdrojů

BIBLIOGRAFICKÉ ZDROJE

1. BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy. ISBN 80-86429-38-5. s. 9, 13–14, 21, 42, 46, 47, 131, 132–133, 140–141.
2. *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad*. 21. (12. opravené) vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2016. Matouš 5,29-30. ISBN 978-80.7545-09-. s. 1121.
3. BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0248-3. s. 18, 19, 43, 70, 87, 158, 178, 187, 311, 314.
4. ČORNEJOVÁ, Ivana, Tomáš KASPER, Dana KASPEROVÁ, et al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2020. ISBN 978-80-7432-985-2. s. 158–159, 253, 254–255, 256.
5. DUBY, Georges. *Dějiny Francie od počátků po současnost*. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-7184-514-0, s. 501, 628–669.
6. FREEDMAN, Estelle B. *No Turning Back: The History of Feminism and the Future of Women*. The Random House Publishing Group: Ballantine Books. 2002. ISBN 0-345-45053-1. s. 4.
7. HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 80-7106-380-0, s. 10.
8. JECHOVÁ, K. Cesta k emancipaci. Postavení ženy v české společnosti 20. století. Pokus o vymezení problému. In: *Pět studií k dějinám české společnosti / Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., 2008. s. 86.*
9. KASPER, Tomáš, Dana KASPEROVÁ a Markéta PÁNKOVÁ, ed. *"Národní" školství za první Československé republiky*. Praha: Academia, 2018. První republika. ISBN 978-80-200-2891-4, s. 70, 71–74.
10. LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Česká historie. ISBN 978-80-7106-988-1. s. 34, 85, 91.
11. LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus. ISBN 80-204-0737-5. s. 44, 46, 49–50, 50, 54, 56, 63, 68, 263.

12. MAYEUR, François. *L'éducation des filles en France au XIXe siècle*. France: Hachette. 1979. ISBN 2.01.003824.X, s. 15–18, 31–32, 27–28, 34–77, 49, 101–153, 169–171.
13. MORKES, František. *Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích: (období let 1848-2001)*. Praha: Pedagogické muzeum J.A. Komenského, 2002. ISBN 80-901461-9-8, s. 96–99.
14. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*. [Praha]: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8. s. 89.
15. PÁNKOVÁ, Markéta a Helena PLITZOVÁ, ed. *Odras 1. světové války ve škole a ve společnosti*. Ve Středoklukách: Národní pedagogické muzeum a knihovna J.A. Komenského a Národní institut pro další vzdělávání v nakladatelství Zdeněk Susa, 2015. ISBN 978-80-86935-32-4. s. 22, 27–28, 33.
16. PROST, Antoine. *Histoire de l'enseignement et de l'éducation IV. Depuis 1930*. Éditions Perrin, 2004. ISBN 2-262-02095.7, s. 24.
17. ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska: české střední školy v letech 1867-1918*. Praha: Libri, 2007. Otazníky našich dějin. ISBN 978-80-7277-163-9. s. 33–34, 41–42, 87, 122.
18. SEKYRKOVÁ, Milada, ed. *Minerva 1890-1936: kronika prvního dívčího gymnázia v habsburské monarchii*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3437-1, s. 15–16.
19. SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty skupiny studijních oborů 76 Učitelství na fakultách připravující učitele v ČSR*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství), s. 252, 337.
20. ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky: vysokoškolská příručka pro studenty vysokých škol připravujících učitele*. Praha: SPN, 1983. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství), s. 186–187, 333, 335, 354, 356–358.
21. VÁŇOVÁ, Růžena. *Studijní texty k dějinám pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2003. 261 s. ISBN 8072901222, s. 201.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- I. “*Ain't I a Woman?*” speech by Sojourner Truth. *Victor Mochere* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://victor-mochere.com/aint-i-a-woman-speech-by-sojourner-truth>.
- II. 1848: la République abolit l'esclavage. *L'Histoire.fr* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.lhistoire.fr/1848-la-republique-abolit-lesclavage>.
- III. Abolitionism: European and American social movement. *Britannica.com* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/abolitionism-European-and-American-social-movement>.
- IV. *Absolventi vysokých škol očima genderu* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2016/03/21/absolventi-vysokych-skol-ocima-genderu/>.
- V. *The Ancien Régime* [online]. [cit. 2021-12-06]. Dostupné z: <https://courses.lumenlearning.com/suny-hccc-worldhistory2/chapter/the-ancien-regime/>
- VI. Betty Friedan. *Womenshistory.org* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/betty-friedan>.
- VII. CODEXIS Uno. *Codexisuno.cz* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://codexisuno.cz>.
- VIII. *Comprendre le système scolaire français en 5 minutes* [online]. 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://en.ecolem.fr/blog/2019/5/9/comprendre-le-systeme-scolaire-francais-en-5-minutes>
- IX. *CONSTITUANTE ASSEMBLÉE NATIONALE (1789-1791)* [online]. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://www.universalis.fr/encyclopedie/assemblee-nationale-constituante/>.
- X. *Christine de Pisan* [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: https://www.brooklynmuseum.org/eascfa/dinner_party/place_settings/christine_de_pisan
- XI. *Důvěřuj, ale prověřuj. Jak se kádrovalo v dobách totality* [online]. 2013 [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1057801-duveruj-ale-proveruj-jak-se-kadrovalo-v-dobach-totality>
- XII. *Égalité entre les filles et les garçons* [online]. [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://www.education.gouv.fr/egalite-entre-les-filles-et-les-garcons-9047>.
- XIII. Feminism. *Britannica.com* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/feminism>.

- XIV. *Féminisme* [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z:
<https://www.cnrtl.fr/etymologie/feminisme>
- XV. *Filles et garçons sur le chemin de l'égalité, de l'école à l'enseignement supérieur* [online]. 2019 [cit. 2021-12-03]. Dostupné z:
<https://www.education.gouv.fr/filles-et-garcons-sur-le-chemin-de-l-egalite-de-l-ecole-l-enseignement-superieur-edition-2019-11861>
- XVI. GARRIGUE MASARYK, Tomáš. Moderní názor na ženu. *Masarykova univerzita* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z:
https://is.muni.cz/el/1423/jaro2009/SPP457/um/8146081/Masaryk_Moderni_nazor_na_zenu.pdf.
- XVII. *Gender ve škole* [online]. 2010 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z:
<https://www.nidv.cz/old/gender-ve-skole>.
- XVIII. *Historie bezpečnosti a ochrany zdraví při práci* [online]. 2014 [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: <https://www.bezpecnostprace.info/bozp/historie-bezpecnosti-a-ochrany-zdravi-pri-praci/>
- XIX. Historie feminismu. *Ženská práva* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z:
<http://zenskaprava.cz/files/letak-historie-feminismu.pdf>.
- XX. History and inception. *Me too* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z:
<https://metoomvmt.org/get-to-know-us/history-inception/>.
- XXI. CHOLVY, Gérard. *Une école des pauvres au début du 19e siècle: "pieuses filles," béates ou soeurs des campagnes* [online]. 1980 [cit. 2021-12-2]. s.137-138. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41426555>.
- XXII. Industrializace. *Sociologická encyklopedie* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z:
<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Industrializace>.
- XXIII. *Jules Ferry rendait l'enseignement primaire obligatoire* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.gouvernement.fr/partage/10037-jules-ferry-rendait-l-enseignement-primaire-obligatoire>.
- XXIV. KASMI, Hakim. *Le défi de la scolarité en France au sortir de la Seconde Guerre mondiale* [online]. 2020 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z:
<https://actualites.ecoledeslettres.fr/sciences-humaines/histoire-sciences-humaines/lenseignement-de-la-grande-guerre-de-1914-a-nos-jours-entretien-avec-benoit-falaize/>.

- XXV. LAFON, Alexander. *L'enseignement de la Grande Guerre de 1914 à nos jours. Entretien avec Benoit Falaize* [online]. 2018 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://actualites.ecoledeslettres.fr/sciences-humaines/histoire-sciences-humaines/lenseignement-de-la-grande-guerre-de-1914-a-nos-jours-entretien-avec-benoit-falaize/>.
- XXVI. *Le bulletin officiel de l'éducation nationale, de la jeunesse et des sports* [online]. [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: https://www.education.gouv.fr/bo/13/Hebdo6/MENE1300072X.htm?cid_bo=67018.
- XXVII. *Le loi Haby* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.etudier.com/dissertations/La-Loi-Haby/200560.html>.
- XXVIII. LENDEROVÁ, Milena. Feminismus, gender, emancipace a ženská otázka. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/9633_1_1.
- XXIX. *Les études supérieures en France* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <http://www.institutfrance.si/les-tudes-suprieures-en-france.2.html>.
- XXX. Malala's story [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: <https://malala.org/malalas-story>
- XXXI. *Mary Wollstonecraft*. Britannica.com [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Mary-Wollstonecraft>.
- XXXII. MAYS, Paige. *Break the box and create a fifth wave of feminism. Global student square* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://globalstudentsquare.org/break-the-box-and-create-a-fifth-wave-of-feminism/>.
- XXXIII. Mladočeši. *Bibliografie dějin Českých zemí* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/records/47c70f95-a439-4c76-906d-e3b1cecb7429>.
- XXXIV. *Nanebevzetí Panny Marie* [online]. [cit. 2021-11-05]. Dostupné z: <http://catholica.cz/?id=3731>
- XXXV. *Olympe de Gouges* [online]. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Olympe-de-Gouges>
- XXXVI. *Organizace a struktura vzdělávacího systému* [online]. 2021 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-education-system-and-its-structure-21_cs
- XXXVII. SINEAU, Mariette. *Femmes et République : vers la République paritaire (1997-2020)* [online]. 2021 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.vie->

publique.fr/parole-dexpert/278686-femmes-et-republique-vers-la-republique-paritaire-1997-2020.

- XXXVIII. *Slovníček pojmů* [online]. [cit. 2021-11-23]. Dostupné z: <https://web.feminismus.cz/slovnicek.shtml>
- XXXIX. Sojourner Truth: Ain't I A Woman? *National Park Service* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.nps.gov/articles/sojourner-truth.htm>.
- XL. Sojourner Truth: American evangelist and social reformer. *Britannica.com* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Sojourner-Truth>.
- XLI. *Škola normálního života, I. řada: Normalizace* [online]. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: https://www.ceskatelevize.cz/porady/11454740577-pribehy-20-stoleti/216562261760001-skola-normalniho-zivota/?_ga=2.167915873.1319876518.1638079684-2094935897.1638079684.
- XLII. TIKHONOV SIGRIST, Natalia. *Les femmes et l'université en France, 1860-1914: Histoire de l'éducation* [online]. 2009 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://journals.openedition.org/histoire-education/1940>.
- XLIII. *Tomáš Garrigue Masaryk. Pražský hrad* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/tomas-garrigue-masaryk/zivotopis>.
- XLIV. *TRUTH, Sojourner. Ain't I a Woman?* [online]. [cit. 27. 10. 2021]. Dostupné z: <https://victor-mochere.com/aint-i-a-woman-speech-by-sojourner-truth>
- XLV. *Un peu d'histoire: Sainte Madeleine-Sophie Barat* [online]. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://www.religieusesdusacrecoeur.com/nous-decouvrir/un-peu-dhistoire/>.
- XLVI. Vězeňství: Tábory nucených prací (TNP) v Československu. *Totalita.cz* [online]. [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/vez/vez_tnp.php.
- XLVII. *Vysoké školství od roku 1968 do roku 1989* [online]. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20534966/w-3314a5.pdf/4d7ff259-22fe-486a-9544-62cd57e70e83?version=1.0>.
- XLVIII. *Všeobecný občanský zákoník* [online]. [cit. 2021-11-21]. Dostupné z: <https://www.codexisuno.cz/4KD?checked=1&lang=cs>

- XLIX. *Zákon č. 95/1948 Sb. Zákon o základní úpravě jednotného školství (školský zákon)* [online]. 1948 [cit. 2021-12-06]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-95>
- L. *Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989 (v oblasti regionálního školství)* [online]. 2010 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz>.
- LI. *Ženská otázka za první světové války* [online]. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <http://1914-1918.npmk.cz/node/81>.
- LII. *Ženy a muži v datech 2020* [online]. 31.12.2020 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zeny-a-muzi-v-datech-2020>.

ROZHOVORY

- I. Téma: Vzdělání žen
Interview s Jiřinou SOUSEDÍKOVOU, bývalou učitelkou. 37 let učitelké praxe na Valašsku. Vsetín 3.4.2021
- II. Téma: Vzdělání žen
Interview s Paulette Taris, pamětnicí původem z Francie. Brocas 23.7.2021.

Seznam příloh

Příloha 1 – Ukázka z projevu Sojourner Truth – *Ain't I a Woman* (1851)

Příloha 2 – Projev T.G. Masaryka: *Moderní názor na ženu* (1904)

Příloha 3 - Polostrukturovaný rozhovor s Jiřinou Sousedíkovou

Příloha 4 - Polostrukturovaný rozhovor s Paulette Taris